

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2017

Pavel Šíp

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra francouzského jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Společenské vyrovnání s kolaboranty v poválečné Francii
Social settlement with the collaborators in the post-war France

Pavel Šíp

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Jančík
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: B D-FJ (7507R038, 7507R039)

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Společenské vyrovnání s kolaboranty v poválečné Francii* vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. července 2017

.....

podpis

Tímto bych velmi rád poděkoval panu Mgr. Jiřímu Jančíkovi, za vedení bakalářské práce, ochotu, trpělivost a mnoho cenných rad, které mi během psaní této bakalářské práce napomohly.

ANOTACE

Předmětem bakalářské práce je vyrovnání s francouzskými kolaboranty po druhé světové válce. Bakalářská práce popisuje složitý politický vývoj ve třicátých letech a představuje základní příčiny „pádu Třetí Francouzské republiky“ a vzniku vichistického režimu. V práci jsou označeni hlavní kolaboranti politické a sledovány jejich osudy po skončení války.

KLÍČOVÁ SLOVA

kolaborace, německá okupace, Vichistická Francie, Pierre Drieu La Rochelle, Philippe Pétain, poválečné období

ANNOTATION

The main subject of the bachelor's thesis is a settlement with French collaborators after the World War II. This bachelor's thesis describes the difficult political development in the thirties and presents the principal causes of the fall of The French Third Republic and establishment of the Vichy government. Main collaborators and their stories after the end of Worl War II are followed in this thesis.

KEYWORDS

collaboration, German occupation, Vichy France, Pierre Drieu La Rochelle, Philippe Pétain, post-war period

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Politická situace ve Francii	10
2. 1. Politická krize	10
1. 2. Daladierova vláda	12
2. Vichistický režim	13
2. 1. Rychlá prohra ve válce.....	13
2. 2. Cesta k Vichy	14
2. 3. Vznik Francouzského státu	15
2. 4. Aktéři Vichy.....	16
2. 5. Pétain v politice.....	16
2. 6. Muž mnoha tváří	18
2. 7. Vichistické duo Pétain-Laval	19
2. 8. Laval u moci.....	20
2.9. Pád Vichy.....	20
3. Kolaborace	22
3. 1. Typy kolaborace.....	22
3. 2. Hospodářská kolaborace	22
3. 3. Správní kolaborace.....	23
3. 4. Vél d'Hiver	24
3. 5. Kolaborace intelektuálů	25
3.5.1. Společné rysy	25
3.5.2. <i>Je suis partout</i> a Brasillach	26
3.5.3. Konference ve Výmaru a její účastníci	27
3.5.4. Drieuova NRF	27
4. Odboj.....	30
4.1. Svobodní Francouzi	30
4.2. Domácí odboj.....	31
4.3. Sjednocení.....	31
5. Osvobození.....	33
5.1. Den D	33
5.2. Konec Vichy	34
5.3. Období po Vichy.....	34
6. Vyrovnání s kolaboranty	36

6.1. Épuration sauvage	36
6.2. Soudnictví po osvobození	39
6.3. Nejvyšší soud	39
6.4. Chambres civiques	41
6.5. Procesy s intelektuály.....	43
6.6. Čistky ve státní správě	45
8. Závěr	47
9. Résumé.....	49
10. Seznam použitých informačních zdrojů.....	51

1. Úvod

Téma poválečného vyrovnání s kolaboranty přináší povětšinou velké emoce. Kolaboraci totiž často provází ohavné zločiny a zbytečné ztráty na životech. Ve Francii tomu nebylo jinak. Zprvu je ale třeba nahlédnout, jaká byla situace ve Francii.

Francouzi stále nosí v národní paměti rok 1870 a potupnou porážku v bitvě u Sedanu, která přinesla pád Druhého císařství. Vznikla Třetí republika, kterou otřese Dreyfusova aféra. Ta odhalí silné antisemitské nálady francouzské společnosti. Vítězství v první světové válce vzpomínku na Sedan odsune do pozadí a francouzskou společností se začne šířit pocit uspokojení. Francouzi přestanou být ostražití na své politické dění a za přispění hospodářské krize se Francie ocitne v politické krizi. Ve třicátých letech budeme marně hledat premiéra, který by ve své funkci vydržel alespoň rok.

Při pohledu za hranice, kde se fašistům postupně dařilo ovládnout veškeré politické dění a budovat silný stát, vypadala Třetí republika velmi slabě. Ve Francii navíc zaspalo vojenské velení, které odmítalo modernizaci armády. Francouzi nečinně přihlíželi, když si Hitler zabíral různá evropská území. Nechtěli jít do války za žádnou cenu a zároveň věřili, že se jim nemůže nic stát. Z tohoto omylu je velmi rychle vyvedla německá armáda, která Francouze rychle porazila. Ve Francii začalo jedno z nejtemnějších období celé její historie.

Němci obsadili značnou část Francie a na jejím zbytku vznikl Francouzský stát vedený maršálem Pétainem. Vichistický režim se vyznačoval velkou kolaborací s Němci. Našli se lidé, kteří kolaborovali s vyhlídkou osobního prospěchu, ve Francii ale také žilo dost lidí, kteří s Němci spolupracovali z přesvědčení. Více než 4 roky existoval stát se sídlem v lázeňském městě. Jeho konec je asi ještě méně důstojný, než jeho trvání. Po osvobození Francie se začali skládat účty. Rozzuřené obyvatelstvo se vrhlo na všechny, kteří během okupace s Němci spolupracovali, a soudy byly zavaleny prací.

Cílem práce je snaha vysvětlit situaci ve Francii, která vyústila v kolaborantský režim a poválečné čistky. Pro pochopení motivace kolaborantů a následného vzteku obyvatelstva je nutné popsat dění na soumraku Třetí republiky. Práce nastíní politické dění ve třicátých letech, které napomohlo k rychlé vojenské porážce Francie v roce 1940. Je nezbytné zmínit okolnosti vzniku a činnost vichistického režimu. Zároveň se podíváme na

kolaboraci jako na společenský jev a budeme se věnovat určitým příkladům kolaborace, ať již ve sféře politické, nebo kulturní. Ve zkratce popíšeme francouzskou odbojovou činnost. Ve finální části rozebereme samotné vyrovnání s kolaboranty, které mělo několik forem. Práce nahlédne do dění divokých čistek a vysvětlí systém soudů. Zároveň také rozebere poválečné osudy hlavních představitelů vichistického režimu. V úplném závěru se podíváme na to, jaký osud čekal intelektuály, kteří se rozhodli spojit část svého života s kolaborací s Němci.

2. Politická situace ve Francii

2. 1. Politická krize

Na troskách Druhého císařství, které se rozpadlo po prohrané Prusko-francouzské válce, vznikla Třetí francouzská republika. Po této válce postupně nastoupila *Belle Époque*, která přinesla do Evropy mír, rozkvět a spokojenost. Během těchto „krásných časů“ se kontinentem šířil technický pokrok a ekonomický úspěch. V Paříži byla postavena Eiffelova věž a většina společnosti věřila v pokrok. Vznikají ale také různá revoluční hnutí a roste dělnická třída. Toto období rozkvětu zastaví první světová válka.

V jejím důsledku zaniknou monarchie ve střední a východní Evropě. Na východě se prosadí bolševismus, v Německu a Itálii fašismus. Střety těchto dvou ideologií začnou hýbat nejen francouzskou společností. Francie navíc zažívá ve třicátých letech 20. století velkou krizi liberální demokracie. Žádný politik politického spektra nebyl schopen získat širší podporu a sestavit vládu, která by měla delšího trvání. Výsledkem toho pak bylo vystřídání sedmi vlád za pouhých osmnáct měsíců a celkový počet 16 premiérů během deseti let.

Nastupující a sílící hospodářská krize spolu s krizí politickou nachystala půdu pro vznik mimoparlamentních lig, jakými například byly silně pravicové *Action française*, *Solidarité française* a *Croix de feu*. *Croix de feu* (Ohnivý kříž), založený roku 1926 jako organizace veteránů, tíhne od roku 1931 pod vedením plukovníka de la Rocque k politice. La Rocque vytvořil polovojenské oddíly, které dokonce pochodovaly na parlament. Na konci roku 1935 mělo hnutí již přes 300 000 členů. La Rocque útočil na tradiční politické strany, nehledě na jejich orientaci. Hnutí požadovalo omezení moci parlamentu a postavení „podněcovatelů nepokojů“ (komunistů) mimo zákon.¹ Levice viděla v Ohnivém kříži fašistické hnutí, kterého se obávala. Po pochodu hnutí na parlament se levice sjednotila a vytvořila tzv. Lidovou frontu – nejširší možnou politickou koalici, která si kladla za cíl bránit republiku před fašismem. Lidovou frontu tvořily z větších stran: Francouzská sekce dělnické internacionály, Republikánská, radikální a radikálně-socialistická strana a Francouzská komunistická strana.

¹ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. Praha: BB/art, 2006. str. 90-91

Její vítězství ve volbách roku 1936 vyvolalo ohromné množství stávek (přes 12 000), které měly donutit novou vládu Lidové fronty, aby plnila své sliby. Pod tímto tlakem byl zaveden čtyřicetihodinový pracovní týden a dva týdny placené dovolené ročně. Zároveň se podle zákona zaváděly kolektivní smlouvy. Stávky neměly způsobit revoluci, je třeba tyto bouře pracujících vnímat jako vyjádření nadšení z výsledku voleb a vytvoření tlaku na vládu.² Lidová fronta přinesla přesun moci k organizované pracovní síle. Jen během roku 1936 vrostl počet členů komunistické strany trojnásobně, což ji vyneslo do popředí levicových stran.

Na sílící moc komunistů reagoval především Jacques Doriot vytvořením Francouzské lidové strany (PPF). PPF se přihlásila k fašismu a dokonce přijala fašistický pozdrav, a přestože počtem členů nepatřila mezi největší strany své doby, podařilo se ji přitáhnout známé intelektuály, jimiž byli například Drieu la Rochelle a Ramon Fernandez. „*Politická angažovanost těchto pravicových intelektuálů byla součástí obecné politické radikalizace intelektuálů koncem 30. let.*“³ Příznačný pro skupinu mladých fašistických stoupenců byl týdeník *Je suis partout*, který se zajímal o fašistická hnutí v Evropě a psal o Španělské falanzě, Železné gardě v Rumunsku a o Degrellovo hnutí v Belgii. Mezi další pravicové týdeníky patří například *Candide* a *Gringoire*.

Nárůst vlivu komunistů nenechával klidným nejen pravici, ale i ostatní členy Lidové fronty. Neshody, které se uvnitř Lidové fronty zvětšovaly, vyústily v to, že v roce 1938 lidé, kteří ještě před dvěma lety věřili, že největším nepřítelem je fašismus, viděli v komunismu stejné, ne-li ještě větší nebezpečí. Lidová fronta musela řešit dvě velmi těžké otázky. Jak reagovat na obsazení demilitarizovaného Porýní a jestli se oficiálně jako stát vložit do španělské občanské války? Jelikož nedošlo k žádné shodě, tak Francie ani v jednom případě nereagovala. V nejednotných politických kruzích vládla myšlenka míru a odzbrojení. Míru, který by Francie mohla porušit, kdyby nějak reagovala. Francii ovládnul strach, chvíli ovládala politické dění obava z komunismu, jinou chvíli pak z fašismu s nacismu. Právě při pohledu na Francii získal Hitler své přesvědčení o slabých západních demokraciích, proti kterým je třeba se vymezit. Vlády Lidové fronty se rozpadaly kvůli

² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 94

³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 97

rozdílným názorům na řešení hospodářských problémů. Vyřešit hospodářskou krizi i silící napětí kvůli politice appeasementu.⁴

„Krátkodobá vláda Lidové fronty byla poslední, jež vykazovala vážné známky, že je připravena bránit Československo, proti kterému teď extrémně pravicový tisk – Je suis partout, Candide, Gringoire – zahájil zuřivou kampaň. (...) Po pádu Blumovy krátkodobé druhé vlády připadl úkol najít řešení československého problému nové vládě vytvořené Édouardem Daladierem.“⁵

1. 2. Daladierova vláda

V září roku 1938 podepsal v Mnichově Daladier spolu s Chamberlainem dohodu, která Hitlerovi dávala většinu toho, co chtěl. *„Daladier měl méně iluzí než Chamberlain o tom, že přivezl „mír pro naši dobu“, vzhledem ke stavu francouzského znovuvyzbrojování však měl pocit, že nemá na výběr.“⁶* Daladier však po delší době přinesl Francii některá pozitiva: zrušením čtyřicetihodinového pracovního týdne bylo dosaženo vyšších zisků a nastolení podnikatelské důvěry, která usnadňovala vyzbrojování, a pozvednul národní sebedůvěru, když osobně navštívil kolonie a dal Itálii najevo, že se jich nehodlá vzdát. Daladier velkou část svého úřadu vládl pomocí dekretů, zdálo se tedy, že republika opět funguje. Na druhou stranu je nutno dodat, že v některých aspektech (kult osobnosti, antikomunismus, zdecimování odborů a rétorika národní obnovy) připomíná následný režim ve Vichy. *„Nic však nepředjímalo Vichy víc než intenzita francouzské xenofobie a antisemitismu v letech 1938-39.“⁷* Dlouho zakořeněné myšlenky antisemitismu a xenofobie, které se na konci 19. století projevíly při Dreyfusově aféře i při vládě Léona Bluma, na kterou nařikal Xavier Vallat: *„Této staré galsko-římské zemi bude vládnout Žid.“⁸*, opět vystoupaly na povrch v podobě utužení diskriminačních zákonů, týkajících se především zaměstnávání cizinců, a v počtu protižidovským textů. List *Je suis partout* vydal dvě speciální čísla jen o Židech, objevovaly se výkřiky k zavraždění Bluma (člen vlády židovského původu) a respektovaní autoři se vyznávali k antisemitismu (např. Marcel Jouhandeau).⁹

⁴ JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. Praha: BB/art, 2006. str. 148-155

⁵ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 108

⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 108

⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 120

⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 121

⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 120-122

2. Vichistický režim

2. 1. Rychlá prohra ve válce

1. září 1939, kdy německá armáda napadla Polsko, vypukla v Evropě válka. Nacisté, společně se Sovětským svazem, rychle obsadili území Polska a začnou plánovat expanzi na sever a západ. V dubnu roku 1940 má již Německo kontrolu nad Dánskem i Norskem, a tak přesune svůj hlavní zájem na státy Beneluxu, Francii a Británii. Němci 10. května roku 1940 zopakují svoji úspěšnou taktiku bleskové války a během jednoho týdne si podmaní Nizozemí. Belgická armáda kapituluje 28. května a spojenecké jednotky jsou vytlačeny do moře.

Poté co Francie vyhlásila válku Německu v září 1939, stoupla nejistota a napětí ohledně Daladierovy vlády, která navenek působila jistě, ale i samotný Daladier byl váhavý a často svá rozhodnutí přehodnocoval. Zároveň značnou část Francouzů překvapilo vyhlášení války Německu, protože Daladier podepsal Mnichovskou dohodu a tím zachoval mír.¹⁰ Během Podivné války, kterou vedly Francie a Británie až do května roku 1940, se silně rozmohl antikomunismus, protože komunisté přijali protiválečné stanovisko a naléhali k míru. Komunističtí aktivisté a poslanci byli zatýkáni a často i odsuzováni do vězení. Neúspěch Daladierovy sázky na Finsko (vyslal Finsku na pomoc expediční sbor a doufal, že tím ukončení kritiku z přílišné vojenské nečinnosti) vedl k jeho demisi. Úřad prvního ministra převzal Paul Reynaud, ministr financí Daladierovy vlády, který stál za hospodářskou obnovou.¹¹ Reynaud velmi kritizoval vrchního velitele armády generála Maurice Gamelina. Zdánlivým důvodem byla Gamelinova zcela defenzivní taktika, pravým důvodem ale byly spory s Daladierem. Jelikož Gamelin byl Daladierův přítel, rozhodl se Reynaud zbavit obou zároveň a jako záminku si zvolil nezdary v Norsku, ke kterým měl Gamelin polovičatý postoj. Následoval kolotoč zákulisních schůzek, na kterých všichni tři sháněli své stoupence. Reynaud chtěl podat demisi a vytvořit tím novou vládu bez Daladiera. Jenže do hry se vložili Němci, kteří na Francii zaútočili. Gamelin byl odvolán a Reynaud na jeho místo jmenoval generála Weyganda, který však nemohl dosáhnout vítězství, neboť již nastoupil do prohrané bitvy.¹²

¹⁰ JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. str. 156-157

¹¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 161-163.

¹² JACKSON, Julian. Op. cit. 167-168

Němcům nedělá větší problém prolomit francouzskou obranu na řekách Sommě a Aisně. Francouzská vláda, která vidí blížící se německá vojska, 10. června opouští Paříž. Premiér Paul Reynaud jen bezmocně sledoval německá vojska pochoduující ulicemi Paříže a 16. června podal demisi. „*Téhož dne po něm přišel maršál Philippe Pétain, jenž byl už měsíc předtím místopředsedou vlády, když přijímal funkci, prohlásil skromně: „Je fais à la France le don de ma personne pour atténuer son malheur.“ Toto neštěstí ovšem mohlo být ukončeno pouze uzavřením míru a zavedením společenského pořádku.*“¹³ Pétain, který porážku připisoval nedostatku dětí, zbraní a spojenců, nechtěl dopustit žádné další oběti. Během šesti týdnů totiž Francie ztratila přes 120 000 životů a více než milion a půl mužů padlo do zajetí.¹⁴

Maršál, který podléhal poraženectví a nevěřil, že Britové mohou Hitlera porazit, se proto rozhodl domluvit s Němci příměří. 22. června je příměří podepsáno v Compiègne, na tomtéž místě, kde v roce 1918 bylo uzavřeno příměří, které vedlo ke konci první světové války.

2. 2. Cesta k Vichy

Pocit nezbytnosti smířit se s Němci ještě narostl poté, co Britové, 3. července 1940, zničili francouzské válečné lodě v přístavu Mers-el-Kebír. Někteří vedoucí představitelé přijali myšlenku nového evropského pořádku v čele s Německem. „*Sám Pétain mluvil o tom, že pro Francii je nutné, aby „se osvobodila od přátelství a nepřátelství, jež jsou považována za tradiční“. Tímto „osvobozením“ byla téměř ihned zahájena kolaborace s Německem.*“¹⁵ Pétain doufal, že se mu v příměří povede vyjednat návrat válečných zajatců. Opak byl pravdou. Nejenže zajatci nadále zůstali v německých pracovních táborech, ale příměří obsahovalo několik dalších bodů, které oslabovaly, již tak nízkou francouzskou autoritu. Francouzská armáda mohla čítat jen 100 000 mužů bez tanků a těžkých děl. Francie měla dodávat válečný materiál do Německa a musela také nacistům na požádání vydat každého Němce žijícího ve Francii, nebo v jejích koloniích.¹⁶

Na druhou stranu mohl Hitler požadovat více: mohl obsadit celou zemi, mohl vyžadovat francouzské impérium i loďstvo. Jeho relativní mírnost byla skvělou taktikou, ušetřil totiž spoustu prostředků a sil, kterými by musel spravovat celé území Francie.

¹³ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. Praha: BB/art, 2002. str. 81
JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. str. 229

¹⁵ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. str. 83

¹⁶ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 84

Francie tedy nakonec ztratila Alsasko a Lotrinsko a na úkor Itálie menší část Provence. Kolonie ji zůstaly. Zásadním bodem příměří je rozdělení Francie na dvě části. Pásmo okupované Němci, zabírající asi tři pětiny území včetně celého západního a severního pobřeží, a pásmo „svobodné“, které mělo být spravováno francouzskými úředními orgány. Území přímo podřízené německé vojenské správě čítalo přibližně 25 milionů obyvatel, zatímco francouzská vláda, která přesídlila do lázeňského Vichy, spravovala pásmo s přibližně 14 miliony obyvatel.¹⁷ Právě v tomto rozdělení nalézáme zárodky revanšistických nálad. Většina národa se cítila zrazena a podvedena. Lidé málokdy uvědomovali, že tehdejší politická reprezentace neměla moc na výběr. Pétain byl spokojen, že udržel francouzskou vládu na francouzském území. Hitler byl zase spokojen, že obsadil celé pobřeží Atlantského oceánu a přístavy s ponorkovými základnami, získal tím totiž další prostor, ze kterého mohl napadnout Brity.

2. 3. Vznik Francouzského státu

Pierre Laval, který začínal svou politickou kariéru jako levicový poslanec, se pozvolně přesouval doprava, byl premiérem pravicové vlády a poté, co ho Lidová fronta odstranila od moci, narostl jeho odpor k levici, po podepsání příměří nový místopředseda vlády, přesvědčoval ostatní členy parlamentu, že Británie prohraje válku, a že je třeba ustanovit nové státní zřízení, které bude autoritativnější než Třetí republika. Laval byl nakonec tím, kdo Třetí republiku rozložil, vyčítal parlamentní demokracii odpovědnost za vojenskou porážku. Nakonec se mu podařilo přesvědčit většinu, že nové autoritativní státní zřízení v čele s maršálem Pétainem je to nejlepší možné. 10. července se v Grand Casinu ve Vichy sešly obě komory Národního shromáždění. Odhlasovalo, že Pétainovi budou svěřeny plné výkonné a zákonodárné moci (pleins pouvoirs). „*Po pětadesáti letech skončilo demokratické, republikánské zřízení, jež přežilo tolik hospodářských a politických krizí včetně Dreyfusovy aféry a neustálého střídání vlád, a místo něho byl dne 12. července nastolen nový režim, jenž sám přijal název L'État français (Francouzský stát) a jenž se zakládal na hesle Travail, Famille, Patrie (Práce, Rodina, Vlast).*“¹⁸ Pro vznik nového státu hlasovalo 570 poslanců a senátorů, 20 se zdrželo. Proti vzniku Francouzského státu se vyslovilo 80 poslanců a senátorů, 22 z nich pak bylo na Pétainův příkaz uvězněno, 10 deportováno a pět zemřelo v koncentračních táborech. Mezi deportované patří například

¹⁷ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 84

¹⁸ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 86

Léon Blum, který koncentrační tábor přežil. Většina komunistů se jednání nezúčastnila. Při hlasování chyběli také někteří další poslanci napříč politickým spektrem, protože 21. června odjeli do severní Afriky. Mezi ně patří třeba Édouard Daladier, Jean Zay a Pierre Mendès-France. Většina z nich byla zatčena a odsouzena jako zrádci.¹⁹

2. 4. Aktéři Vichy

Nejvýznamnějšími představiteli Francouzského státu jsou Philippe Pétain a Pierre Laval. Philippe Pétain se narodil v roce 1856. Po bitvě u Verdunu se těšil z velké přízně francouzského obyvatelstva. Roku 1917 byl jmenován velitelem francouzské armády a rok později byl povýšen do hodnosti Maršál Francie. Během bitvy u Verdunu si uvědomil důležitost stálého opevnění. Po první světové válce byl stoupencem vybudování Maginetovy linie, avšak společně s dalšími odborníky se zasadil o její neprotažení podél belgické hranice. Tohle rozhodnutí se později ukázalo jako velká slabina francouzské obrany. Pétain nadále věřil jen defenzivní strategii vedení války. Zároveň odmítal uznat potenciál moderní bojové techniky.²⁰ Nelze však vyčítat rychlý pád Francie jen Pétainovi, je ale nutné zmínit, že svůj podíl viny na nepřipravenosti armády nese.

2. 5. Pétain v politice

Maršál zastával v Doumerguově vládě, během roku 1934, funkci ministra války. Poté působil jako velvyslanec ve Španělsku a ocitl se mimo hlavní dění politické scény. Když pak Francie vyhlásila Německu válku, hledal cestu, kterou by se mohl dostat do vlády. Věděl, že Francii již jednou, v bitvě u Verdunu, zachránil, a tak věřil, že ji zachrání znovu. Na své straně měl i veřejnost. Pétain byl taková osobnost, že mohl mluvit jménem Francie. Nikdy však nechtěl využít žádnou protizákonnou cestu k moci. Daladier byl však proti, a tak Pétain musel vyčkat až na nabídku Paula Reynauda. Přijal ji a 18. května se stal místopředsedou vlády. „*Krátce před Pétainovou smrtí španělský diktátor Franco vzpomínal, že v květnu 1940 varoval maršála, aby se do Francie raději nevracel. Mohli by mu přičíst odpovědnost za porážku, kterou nezavinil. „Vlast mě volá a já jsem jí zavázán.“ odpověděl mu pateticky dojatý maršál. „Možná, že je to poslední služba, kterou jí mohu poskytnout.“ At’ už je tento Pétainův výrok autentický, nebo je pouhou historickou anekdotou, jeho věcný obsah je pravdivý.*“²¹

¹⁹ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 86

²⁰ BOROVIČKA, Michael *Kolaboranti: 1939-1945*. Praha: Paseka, 2007. str. 286

²¹ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. str. 290

Na hlavní scénu tedy nastupují maršál Pétain. Maršál, který v půlce května již věděl, že německý útok půjde zastavit jen velmi těžko. Místopředseda vlády, který dlouhodobě nebyl spokojen se stavem francouzské společnosti, která podle něho byla „nemocná“, opilá pocitem zadostiučinění a plná požitkářů. Myslel, že brzy po Francii padne i Británie. Věděl, že ve francouzské společnosti nepanuje jednota, ale nespokojenost s politickým děním a nedůvěra v politickou reprezentaci, kterou způsobila velká fluktuace politiků, ale také neschopnost rázných řešení, která by přetvala. Vzpomínal na milion a půl padlých Francouzů během první světové války. Tohle jsou hlavní pohnutky, které ho vedly k jednání o příměří s Německem. Příměří bylo podepsáno 22. června. Od 12. července zastával nově vzniklou funkci *Chef de l'État français* (hlava Francouzského státu), která kumulovala výkonné i zákonodárné pravomoci. Pétainovi bylo, mimo jiné, umožněno jmenovat a odvolávat ministry, vydávat a uplatňovat zákony a dekrety, udělovat milosti, vyhlašovat amnestie. Zároveň byl vrchním velitelem ozbrojených sil a řídil mezinárodní vztahy.²²

Pétain se těšil veliké oblibě veřejnosti. Často vystupoval na veřejnosti před tisícovými davy. Rostoucí kult osobnosti dokumentuje mnoho faktů: „*Nově vyhlášené zákony a dekrety začínaly královským obratem „Nous, Philippe Pétain, Maréchal de France.“ Mince, poštovní známky a bankovky byly opatřeny nápisem „L'État français“ a maršálovým profilem. Jeho podobu bylo možno nalézt na tiskopisech, plakátech, pohlednicích, dýmkách, těžátkách a kalendářích.*“²³ Obliba maršála znamenala v té době jakousi formu vlastenectví.

Hlava státu byla jen loutkou německého vůdce Hitlera, což dokumentuje způsob udržování pořádku na okupovaném území: „*Okupanti zde povolili působit francouzské policii, ale současně tu zajišťovali pořádek sami a po svém. Mělo to na starosti německé vojenské velitelství v Paříži. Na podzim roku 1941 došlo v Paříži k několika vraždám německých vojáků. Okupanti reagovali s příslovečnou brutalitou: uvěznil 100 rukojmích, z nichž 50 zastřelili. Následovaly další popravy, takže do 25. října Němci zastřelili 98 Francouzů.*“²⁴ Pétain byl rozlícený a chtěl reagovat. Byl připravený odjet do Paříže a nabídnout se jako rukojmí, ale nakonec se nechal přemluvit svými ministry. „*Také se nikdy*

²² CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. str. 88

²³ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 90

²⁴ BOROVIČKA, Michael. *Kolaboranti: 1939-1945*. str. 301

*nevysílala žádná protestní zpráva. Vichy nepodalo ani formální protest proti popravám nevinných civilistů a v projevu z 22. října 1941 hlava státu pouze odsoudila zabiti německých vojáků!*²⁵ Důvodů, proč Pétain prakticky nereagoval, bylo několik. Maršál byl nadšený spoluprací s Němci a věřil, že přinese úspěch. Radost mu také dělал německý útok na Sovětský svaz. Dokonce poslal Hitlerovi dopis, že mají společný zájem, a tím je porážka bolševismu.²⁶ Dalším důvodem byla Pétainova obava z toho, co by se dělo, kdyby se Vichy s Berlínem rozhádalo, nebo kdyby odstoupil. Strašákem bylo chování německých okupantů na území Polska. Jeho snaha pomoci Francii byla upřímná, volil politiku menšího zla, jenže z dlouhodobého hlediska zemi škodil. Neklást odpor. To bylo maršálovo uvažování, které přetrvalo i po německé invazi do vichistické Francie v listopadu 1942. Němci reagovali na vylovení amerických jednotek v Maroku a Alžírsku. Pétain neprotestoval a spolu s Lavalem pouze přihlíželi, jak se jim sen o rovnocenné spolupraci s Němci rozpadá.

2. 6. Muž mnoha tváří

Pierre Laval se narodil v roce 1883. V roce 1914 poprvé vstoupil do parlamentu jako socialistický poslanec. Již od počátků svého působení byl pacifista, postupně se však vzdaloval od socialistů. Během svého života vystřídal mnoho funkcí a v roce 1926 byl zvolen do senátu. Byl také předsedou vlády (poprvé v roce 1931), ministrem práce, ministrem kolonií a ministrem zahraničí. V roce 1935 zastával nejen premiérský post, ale řídil i ministerstvo zahraničí. Jelikož odmítal válku, chtěl nalézt způsob jak si usmířit diktátory, zejména pak Mussoliniho. Během společných setkání posílil Laval své přesvědčení, že Francie potřebuje autoritativní vládu. Ve Francii postupně tíhnul k pravici. Zaujímal smířlivý postoj k militantním ligám. Byl ve výhodné pozici. Díky svým postojům a svým schopnostem pohybovat se v politických kruzích neměl výraznější problémy se prosadit. Pravice v něm neviděla nepřítele a levice věřila, že je stále socialista. Opak byl pravdou. Nesnášel Lidovou frontu. Poté co v roce 1936 vyhrála volby, začal Laval hledat možnosti, které by ho dostaly zpátky k moci. V této době se u něj zrodila myšlenka angažovat maršála Pétaina. Sliboval si od něj, že pozvedne prestiž Francie a uklidní domácí politickou scénu. Zajisté ale věřil, že bude staříčkým maršálem snadno manipulovat.²⁷

²⁵ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. 301

²⁶ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. str. 301

²⁷ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. str. 287-288

2. 7. Vichistické duo Pétain-Laval

Ikdyž si Pétain velmi dobře pamatoval, že Pierre Laval byl jeho velkým kritikem, zachoval si k němu respekt. Oba dva se naučili spolupracovat v Doumerguově vládě. Dalším pojítkem mezi těmito dvěma muži byla velká antipatie vůči Lidové frontě. Maršál však Lavalovi nikdy zcela nedůvěřoval, věděl, že je to kariérní politik. Netrvalo dlouho a Laval s Pétainem se znovu potkali ve vládě, tentokrát v té poslední před vznikem Francouzského státu. Oba se ale naprosto shodovali ve vizi ideálního státu. Pro oba byla parlamentní demokracie zklamáním, proto usilovali o co nejrychlejší změnu ústavy. Poté, co vznikl Francouzský stát a Pétain se stal hlavou státu, oba své vize naplnili. Jenže mezi nimi to opět začalo jiskřit. 13. prosince už byl Laval mimo svou funkci místopředsedy rady ministrů, Pétain ho odvolal. To se velmi nelíbilo Hitlerovi, protože jestli někdo byl jeho figurka, byl to právě Pierre Laval. Ten se také těšil velké oblibě u německého vyslance Otto Abetze, ke kterému se po svém odvolání do Paříže vydal. Francouzi ho začali nenávidět, jenže Laval se nehodlal vzdát, přežil dokonce i atentát, který spáchal mladý účastník bitvy u Dunkerque Paul Collette. Zasáhl Laval čtyřmi výstřely, ale ani jeden nebyl smrtelný.²⁸ Collette byl odsouzen k trestu smrti, ale Pétain mu trest zmírnil na nucené práce.

Lavalovo předem nekonzultované odvolání ochladilo vzájemné vztahy s nacisty. Pétain však stál před dalším těžkým úkolem, který musel řešit. Když Německo vyhlásilo válku Spojeným státům, ke kterým maršál vzhlížel a se kterými udržoval kladné vztahy, musela se hlava státu rozhodnout – buď se zbaví Darlana, vichistického ministra námořnictva a na krátké období i ministra zahraničí, který opakovaně selhal v úsilí zlepšit francouzsko-německé vztahy, nebo povolat zpět Laval, kterého sice nesnáší většina Francie, ale naproti tomu by mohl zlepšit vztahy s nacisty. Volba nakonec dopadla vcelku očekávaně. Laval byl 18. dubna jmenován na nově vzniklou pozici šéf vlády (*chef de gouvernement*), zároveň se stal ministrem vnitra, zahraničí a informací. Od této chvíle Pétainův vliv upadá a maršál ustupuje do pozadí. Paradoxem je, že Pétain měl nyní méně pravomocí, než prezident Třetí republiky, jehož úřadem pohrdal právě proto, že to byla více méně reprezentativní funkce.²⁹

²⁸ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. str. 308

²⁹ BOROVIČKA, Michael. Op. cit. str. 311

2. 8. Laval u moci

Když měl teď Laval mnohem větší moc, mohl využít své vyjednávací schopnosti naplno. Nejprve, spolu s Bousquetem, generální tajemník zodpovědný za policii, smetl ze stolu americkou nabídku na převzetí jednoho tisíce židovských sirotek, čímž prokázal svou necitelnost a neznepokojil Němce, kteří před případným vydáním dětí varovali. Poté však s Němci domluvil ústupky ohledně dodání dělníků do Německa: „*Kvóta byla snížena na 250 000 (z nichž 150 000 měli být kvalifikovaní dělníci) a za každé tři kvalifikované dělníky, kteří odjedou, měl být propuštěn jeden válečný zajatec.*“³⁰

Tímto smlouváním si však velmi zneprátelil pařížské kolaboracionisty. Na scénu se vrací Doriot se svou PPF a vyhrožuje, že Lavala nahradí. Doriot to zkoušel i přes Němce, ti však nadále stáli za Lavalem.

2.9. Pád Vichy

Listopad roku 1942 se zdá být zásadním zlomem pro vládu ve Vichy. Spojenecká armáda obsadila severoafrické území, které spadalo pod správu Vichy. Laval, který příliš nechtěl vojensky operovat v severní Africe, ztratil nadobro Hitlerovu důvěru. 10. listopadu Laval na osobní schůzce s Hitlerem zjistil, že Hitler už s ním nadále nepočítá. O den později obsadila dosud neokupované území německá armáda. Laval s Pétainem dobře věděli, že tahle okupace prakticky znamená konec jejich Francouzského státu. Přestože Pétain mohl z Vichy utéct a přečkat válku v zahraničí, neučinil tak: „*Jestliže vůbec někdy existoval okamžik, v němž se Pétain – jakkoliv falešně – obětoval pro svou zem, pak to nebylo v červnu 1940, kdy jeho „oběť“ kompenzovalo pochlebování a pravděpodobnost, že bude na vítězné straně, ale v listopadu 1942, kdy jedině, co na něj čekalo, byla hanba a porážka, a vše, co se Vichy podařilo po porážce roku 1940 zachránit – loďstvo, armáda povolená příměřím, neokupovaná zóna a impérium -, bylo neodvratně ztraceno.*“³¹

Po této krizi se Pétain stal definitivně pouhou figurkou. Laval mohl od té doby vydávat zákony sám. Postupně ho však opouštěla víra v německé vítězství, ale nadále se snažil s Němci spolupracovat a upínal své naděje ke kompromisnímu míru. Německo navýšilo okupační náklady a dál vybíralo dělníky z Francie. Na Lavala v té době útočí z jedné strany kolaboracionisté, především Doriot a jeho PPF, ke kterému se přidal i Darnard, šéf Milice, a z druhé Pétainovy stoupenci, například Bouthillier, do roku 1942

³⁰ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 227

³¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 233

ministr financí, Moysset a Romier, Pétainovo poradci. Do hry se vložili Němci. Pétain, který chtěl vystoupit v rozhlase a oznámit novou demokratičtější ústavu, která by Lavala vyšachovala, byl Němci zastaven: „*Němci poslali vyslance Cecila von Renthe-Finka, aby sloužil jako Pétainův hlídací pes. Starý muž se stal prakticky zajatcem.*“³²

Laval byl Němci tedy zachráněn znovu, ale musel vzít do vlády a spolupracovat s kolaboracionisty, se kterými se neměl příliš v lásce, Darnard se stal šéfem policie a Philippe Henriot šéfem propagandy. „*Kolaboracionisté měli nyní moc – ale ve státě, který již jen stěží existoval.*“³³

³² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 239

³³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 240

3. Kolaborace

3. 1. Typy kolaborace

Důvody, které vedly ke kolaborantskému režimu ve Vichy, jsme již zmiňovaly. Nyní je načase představit si několik druhů kolaborace. Francouzi spolupracovali s Němci v několika ohledech. Můžeme tedy rozlišit tři hlavní druhy kolaborace: hospodářská, zapojení výrobních prostředků a výrobních sil Francie do německého hospodářství, správně-politická, kterou zprostředkovávali úředníci a politická reprezentace Francouzského státu, a kolaborace intelektuálů. V posledním případě mluvíme o desítkách intelektuálů, kteří, mnohdy až zběsile, přejímali a šířili fašistické myšlenky ve společnosti. Nutné je však zmínit fakt, že i když se představitelé Vichy (Laval, Darlan, Pétain) snažili sebevíc, Němci je nikdy nebrali a ani nikdy neměli v úmyslu brát jako rovnocenné partnery, už i z rasových důvodů.³⁴

3. 2. Hospodářská kolaborace

Pro státní kolaboraci je příznačné, že politické špičky se snažili vyvolat pozitivní reakci Němců, ti však většinou ani nereagovali. „*Není však pravda, že Němci od Francouzů nic nechtěli. Právě naopak, zahájili systematické vysávání francouzského hospodářství.*“³⁵ Francouzi chtěli spojit hospodářskou spolupráci s politickými ústupky. Němci to však zcela odmítali a nakonec si prosadili svou. Nejlepším příkladem hospodářské kolaborace je letecký průmysl. Vichy v září 1940 souhlasilo s výrobou letadel pro Německo, na oplátku požadovalo mírnější přístup na demarkační čáře, hranici prakticky nešlo přejít a psaní byla předem předtištěná a mohlo se na nich pouze zaškrtnout, a propouštění zajatců z roku 1940. Nacisté tento návrh nepřijali. Veškerá vyjednávání řídili Němci a naprosto odmítali spojit hospodářství s politikou. Konečná dohoda nakonec byla podepsána až v červenci 1941. Francouzi začali vyrábět letadla Německu s tím, že Francouzský stát je oprávněn vyrábět letadla i sobě. Celkový počet vyrobených letadel měl být 2275 pro Berlín a 1101 pro Francii.³⁶ Přestože finální přísun letadel byl zhruba poloviční, pro Němce však byl důležitý zejména pro boje v Africe a u Stalingradu.

³⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 196

³⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 197

³⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 197

Nesmíme opomenout fakt, že výroba letadel znamenala pro Francii alespoň částečnou obnovu hospodářství a přinesla lidem práci.

Vichy se při všech jednáních mělo na pozoru, aby do Francie nepronikal německý kapitál, což by mohlo znamenat obrovské problémy, Francouzi by mohli přijít o své postavení na trhu a nikdo nechtěl, aby Němci dominovali francouzskému průmyslu. Němci však nikdy nevytvořili žádný plán finančního pronikání do ekonomiky, což ukazuje, jak málo významu dávali Němci francouzskému hospodářství v Novém řádu. „*V dané chvíli mohli získat vše, co z Francie chtěli.*“³⁷ S francouzským průmyslem bylo podepsáno hodně kontraktů (např. nákup textilních výrobků, bauxitu či plány na dodávky bot). Pro Francouze byly vesměs nevýhodné, ale neměli na výběr. „*Na konci roku 1941 již Němci odebírali 40 procent francouzského bauxitu, 55 procent hliníku, 90 procent cementu, 50 procent vlny, 60 procent šampaňského a 45 procent bot a kožených výrobků.*“³⁸

Ze všech kontraktů měl největší radost Darlan, který doufal, že spolupráce bude probíhat na základě hospodářské logiky a ne na politických předsudcích. Považoval hospodářskou kolaboraci za krok, který pomůže vybudovat novou Evropu se silnou Francií. Z Francie se prakticky stala německá kolonie, což mohlo opodstatnit bombardování a jiné ničení infrastruktury při osvobozování.

3. 3. Správní kolaborace

O politické kolaboraci jsme se již zmiňovali, probíhá na pozadí veškerého dění ve Francouzském státě. Pojmem správní kolaborace rozumíme spolupráci, která byla vykonávána na základě přímých rozkazů, často také nad jejich rámec. Takovou kolaboraci prováděl ve Francii například *Comissariat général aux questions juives* (Hlavní komisariát pro židovské otázky, dále jen CGQJ). Vichy ho v roce 1941 ustanovilo a v jeho čele stanul antisemita a bývalý poslanec Xavier Vallat.³⁹ Hned na počátku svého působení úřad definoval, kdo je „Žid“. Tím byl ve Francii každý, kdo měl tři prarodiče „židovské rasy“ nebo dva takové prarodiče v případě, že manželka byla také Židovka.⁴⁰ Nejprve proběhla registrace Židů žijících v obou zónách (celkem necelých 290 000). Poté, po zmrazení

³⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 199

³⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 199

³⁹ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy* str. 136

⁴⁰ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 136

většiny židovských účtů a zabavení židovských podniků (přibližně 40 000) následovalo zatýkání.⁴¹

Na zatýkání Židů ve Francii, došlo ještě dříve, než bylo ujednáno konečné řešení židovské otázky: „*K zatýkání Židů v okupované zóně docházelo ještě před konferencí ve Wannese v lednu 1942.*“⁴² Již v květnu 1941 bylo zatčeno 3 710 Židů. V srpnu pak v Paříži zatkli dalších 4 230. Oběti byli internováni především v táborech v Compiègne a Drancy. Drancy se stalo výchozím bodem téměř všech transportů, které směřovaly do Osvětimi. Z celkového počtu 75 721 deportovaných Židů jich právě přes Drancy prošlo na 67 000.⁴³ Pokud připočteme k počtu deportovaných Židů i ty, kteří zemřeli ve francouzských táborech, dostaneme asi 80 000 židovských obětí holocaustu ve Francii, ze kterých se vrátilo živých přibližně 2 500. Přestože se Vichy, i když minimálně, snažilo „chránit“ francouzské Židy, nakonec jich bylo deportováno přibližně 24 000.⁴⁴

Stěžejní roli při zatýkání Židů hrála francouzská policie. René Bousquet, tehdejší generální tajemník mající na starosti policii, je dnes spojován právě s deportací židovských obyvatel. Bousquetova ochota sloužit novému režimu pramenila z jeho oddanosti pořádku a jeho antikomunismu. Jelikož nebyl fanatik, ale snaživý úředník, byl ideálním služebníkem Lavalova autoritativního státu. Policie se rázem stala hlavním centrem kolabrace. Bousquet jednal s Obergem, velitelem SS, který měl na starost kontrolu policie ve Francii, skoro 4 měsíce, nakonec se však dohodli: „*Dohoda stanovila, že Němci nebudou nadále vydávat přímé rozkazy francouzské policii, upustí od hromadných poprav a všechny zločiny, s výjimkou těch spáchaných specificky proti Němcům, budou soudit francouzské soudy. Na oplátku slíbili Francouzi, že budou bojovat proti „terorismu, anarchismu a komunismu.*“⁴⁵ Oba byli spokojeni. Represe proti Židům a odboji zesílily.

3. 4. Vél d'Hiver

16. červenec 1942 se zapsal do dějin, jako jeden z nejčernějších momentů vichistického režimu. Spolupráce s francouzskou policií byla pro Němce po celou dobu okupace takřka nepostradatelná. Nejprve byl v květnu Bousquet informován, že Němci chtějí deportovat zahraniční Židy z okupované zóny. Bousquet chtěl do deportace zahrnout

⁴¹ JACKSON, J. *Francie v temných letech 1940-1944.* str. 352 a 357

⁴² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 354

⁴³ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy.* str. 179

⁴⁴ JACKSON, J. *Francie v temných letech 1940-1944.* str. 356

⁴⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 224

i zahraniční Židy žijící na neokupovaném území. V polovině června padlo rozhodnutí o deportaci 40 000 Židů, z nichž čtvrtina měla být z Francouzského státu, jednalo se však i o francouzské Židy. To se nelíbilo Bousquetovi a nakonec dosáhl kompromisu: „*francouzská policie Židy shromáždí, akce se však omezí jen na zahraniční Židy z obou zón.*“⁴⁶ Do hry vstoupil i Laval, který se neštítel ničeho. Zasadil se o to, aby byly deportovány i děti mladší 16 let (Němci počítali s věkovým omezením 16-40). „*Laval tvrdil, že ho k tomu inspiroval „humanitární“ zájem o udržení rodin pohromadě. (...) Jeho hlavní motiv byl praktický. Vichy se nechtělo zatěžovat starostí s organizováním péče o děti, až jejich rodiče budou deportováni.*“⁴⁷

Akce, které se během dvou dnů účastnilo 9 000 francouzských policistů, začala 16. července v Paříži. Za dva dny shromáždili Bousquetovi muži přes 12 500 Židů. Přibližně 7 000 z nich strávilo pět dní v hrozných podmínkách na zimním cyklistickém stadionu Vélodrome d'Hiver. Odtud byli poté odvezeni přes další tábory až do Osvětimi.⁴⁸

Po tomto masivním zatýkání následovaly v následujících týdnech a měsících ještě další menší akce, až nakonec, na začátku září musel Laval, pod velkým nátlakem veřejnosti, požádat Oberga, aby po něm nevyžadoval další zatýkání Židů. Další deportace se konaly do konce září a pak se, vyjma několika menších, na 9 měsíců zastavily.

3. 5. Kolaborace intelektuálů

3.5.1. Společné rysy

V této podkapitole se budeme věnovat především spisovatelům, kteří psali protizidovské texty a kteří otevřeně podporovali Německo. Někteří z nich se soustředili kolem týdeníku *Je suis partout* a také pravicových deníků *Candide* a *Gringoire*. Dalšími společnými rysy jsou sympatie k *Action française* (nacionalistické hnutí, které šířilo antisemitské a xenofobní myšlenky v období Třetí republiky a od roku 1908 také vydávalo vlastní deník), účast na literárním kongresu ve Výmaru v roce 1941, antisemitské smýšlení a odpor ke komunismu.

⁴⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 225

⁴⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 225

⁴⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 226

3.5.2. Je suis partout a Brasillach

Je suis partout vycházel od roku 1930 a brzy začal tíhnout k pravicovým názorům. Poté, co se v roce 1936 Léon Blum stal prvním socialistickým premiérem Francie, se týdeník hodně radikalizoval. Stále častěji se začaly objevovat rasistické texty. Všechno vyvrcholilo vydáním dvou čísel v letech 1938 a 1939 věnované pouze Židům. V tomto druhém čísle vyšel článek Luciena Rebateta, který se vrací k Dreyffusově aféře a otázce vinny francouzského důstojníka, přestože jeho nevinnost byla opakovaně prokázána, definitivně v roce 1906.

Po pádu Francie se šéfredaktorem týdeníku stal Robert Brasillach. Mladý spisovatel (narozený v roce 1909) z něj udělal nejúspěšnější kolaboracionistický týdeník s nákladem 250 000 výtisků v roce 1942.⁴⁹ Brasillach byl znechucen parlamentní politikou, nejprve se stal redaktorem *Action française* a postupně přijal fašistickou ideologii, ve které viděl sílu mládí a záchranu světa před dekadencí. V roce 1941 přijal pozvání od Goebbelse na sjezd spisovatelů do Výmaru. „*Tam objevil „věčný duch tvořivého mládí“ Německa, tak odlišný od „vrásčité a sešlé“ Třetí republiky.*“⁵⁰ Přestože se objevují hlasy, že Brasillachův fašismus je téměř nevinný a spíše lyrický, nesmíme opomenout jeho časté výzvy k vraždění, které směřovaly jednou na komunisty: „*Na co čekáme se zavražděním již zatčených komunistických vůdců.*“⁵¹ Podruhé na Židy: „*Musíme se zbavit Židů jako celku a ne si nechávat ty mladší.*“⁵² Když již bylo zřejmé, že válka je prohraná, chtěl Brasillach navrátit týdeník opět literárním tématům. Proti však byl Rebatet, který také nejdříve přispíval do *Action français*. Spor vyhrál Rebatet a Brasillach přestal do časopisu publikovat.

Rebatet se nejvíce proslavil zveřejněním pamfletu *Les Décombres* (Trosky), ve kterém se zamýšlí nad stavem Francie a vyznává naprostou oddanost Německu: „*Přeji si vítězství Německa, protože jeho válka je mou válkou.*“⁵³ Zároveň vyjadřuje v *Les Décombres* svůj hluboký antisemitismus. Dalším přispěvatelem do týdeníku je například Abel Bonnard, spisovatel a básník, který přes dva roky zastával funkci ministra školství a mládeže vichistické vlády.

⁴⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 211

⁵⁰ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 211

⁵¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 212

⁵² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 212

⁵³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 212

3.5.3. Konference ve Výmaru a její účastníci

Jsou to právě Brasillach s Bonnardem, kteří se, spolu s dalšími (mezi ně patří Pierre Drieu la Rochelle, Jacques Chardonne, Ramon Fernandez, André Fraigneau a Marcel Jouhandeau), zúčastnili konference evropských spisovatelů ve Výmaru, na kterou je v roce 1941 pozval Hitlerův ministr propagandy Joseph Goebbels. Tato, do detailů promyšlená akce, se odehrála v říjnu. Spisovatelé se přepravovali převážně vlakem, navštívili mnoho německých měst, přebývali v luxusních hotelech a na jejich počest byly pořádány bankety. Akce, na kterou byli pozváni spisovatelé ze 14 zemí, měla být jakousi protiváhou PEN klubu. Ojedinělá událost, která se konala již jen jednou o rok později, měla prohloubit víru spisovatelů v Německo, což se jí například u Brasillacha povedlo.⁵⁴

3.5.4. Drieuova NRF

Pierre Drieu la Rochelle se narodil v roce 1893. V první světové válce bojoval proti Němcům, což ho poznamenalo na celý život: „*Drieu líčí válku jako iniciační zkušenost, zjevující, že bylo možné stát se Mužem. Jinde však napsal pravý opak a tvrdil, že moderní technologie zbavila válku jejího heroismu, protože ta se stala neosobní a průmyslovou.*“⁵⁵ Počátkem dvacátých let se poohlížel po dadaismu a surrealismu. Zároveň byl podobně jako maršál Pétain přesvědčen o dekadenci Francie. Ve svém díle *Mesure de France* (Míra Francie, 1922) navíc dospěl k závěru, že vítězství Francie tuto dekadenci zpečetilo. Poté se ptá, zda-li by Francie vůbec válku vyhrála, pokud by neměla spojence. Rozčiluje se na těmi, kteří si stěžují na svůj osud a dokonce píše, že Francouzi trpěli méně, než by za svoje prohřešky měli.⁵⁶

Jeho vztah k Německu je velice zajímavý. Ve své básni *À vous Allemands* (K vám, Němci) vyjadřuje obrovský respekt a obdiv k německým vojákům, především oceňuje jejich sílu. „*Má radost klíčila ve vaší krvi. Ale jste silní. A nemohl jsem nenávidět ve vás Sílu, matku věcí. Těšil jsem se z vaší síly. Mužové po celé zemi, těšme se z německé síly.*“⁵⁷ Znovu naráží na stav francouzské společnosti i na osobní nedostatky, chtěl být válečníkem, ale měl pocit, že je jen lhostejný narcista: „*Jak jsem vás mohl lépe milovat? Neboť to, co miluji ve vás, je to, co nejsem já. (...) Necht' rasa raději zemře na jatečné hromadě živého masa než na stařeckém loži. Takový je osud, jež bych zvolil pro Francii,*

⁵⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 211

⁵⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 218

⁵⁶ DRIEU la Rochelle, Pierre. *Mesure de France*. Paris: Bernard Grasset. 1923. Dostupné online z: <https://archive.org/details/mesuredelafrance00drieu/cit.7.7.2017>. str. 7-11

⁵⁷ JELÍNEK, Hanuš a kol. *Básnické překlady*. Praha: Odeon, 1983. str. 682

*kdyby ji Štěstěna nechtěla dále zahrnovat blahem.*⁵⁸ V roce 1934 publikoval *Socialisme fasciste* (Fašistický socialismus), kde se přihlásil k fašismu. O dva roky později vstoupil do Doriotovy PPF. Jelikož však nesouhlasil s Mnichovskou dohodou, tak ji v říjnu roku 1938 opustil. Přes zvažovaný odchod do Británie si vybral zůstat ve Francii a začal kolaborovat.⁵⁹

Drieu převzal *La Nouvelle Revue française* (NRF), prestižní literární časopis založený v roce 1907 André Gidem, po domluvě s vydavatelem Gastonem Gallimardem a německým velvyslancem Otto Abtezem. Úkol byl jasný – přilákat ke spolupráci renomované spisovatele, což se mu většinou nedařilo. Zároveň nelze říci, že každý, kdo přispíval do NRF, byl kolaborant (Paul Valéry, André Gide), nicméně ti, jenž chtěli propůjčit své jméno kolaboraci dostali velký prostor. Význam spisovatelů, kteří kolaborovali, není nijak zásadní, dokládá však tehdejší nálady a přesvědčení mnoha lidí. Sám Drieu, rok po převzetí NRF, tvrdil, že přilákal jen „druhořadé“ lidi. Nebylo pak pro něj těžké se role šéfredaktora vzdát, když již viděl, že selhal a že Německo válku prohraje.⁶⁰

Jedním z „druhořadých“ je Jacques Chardonne, dvojnásobný účastník Goebbelsovy akce ve Výmaru a autor vět: *„Francie je mrtvá. Hitler je naše prozřetelnost.*“⁶¹ Zároveň je Chardonne podepsán pod článkem *L'Été à La Maurie* (Léto v La Maurie), ve kterém se francouzský vinař střetává s německým důstojníkem, který se chová zdvořile a nakonec je Francouzem pozván na sklenku koňaku.

Marcel Johandeau, jeden z nejuznávanějších přispěvatelů do NRF, demonstroval svůj antisemitismus roku 1937 v knize *Le Péril juif* (Židovské nebezpečí). Jeho přesvědčení vysvětluje nejen příspěvky do Drieuovy NRF, ale i účast na sjezdu ve Výmaru. *„Do svého deníku z cesty si zapsal, že jeho účast měla demonstrovat, že „Francie netrpí nezbytně germanofobií dokonce i za současných okolností“, a „učinit z mého těla bratrský most mezi Francií a Německem“. Vzhledem k tomu, že na této cestě navázal milostný vztah s jedním německým důstojníkem, nebyl to, jen řečnický obrat.*“⁶²

⁵⁸ JELÍNEK, Hanuš. Op. cit. str. 683-684

⁵⁹ JACKSON, J. Francie v temných letech 1940-1944. str. 218

⁶⁰ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 217

⁶¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 214

⁶² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 215

Johandeau nebyl jediný homosexuál, který podporoval kolaboracionismus. Toho se svém článku *Qu'est-ce qu'un collaborateur?* chytil Jean-Paul Sartre, který diagnostikuje v kolaboracionismu „směs masochismu a homosexuality“ a nalézá v kolaborantských textech opakující se metafory „představující vztah Francie jako sexuální spojení, ve kterém hraje Francie roli ženy“.⁶³ Spolu s dalšími autory pak přidává další jména homosexuálních intelektuálů, kteří podporovali Německo: Henry de Montherlant, Bernard Fäy, s velkou pravděpodobností i Robert Brasillach a spekuluje se i o Drieuově potlačené homosexualitě.⁶⁴

Na konci svého života již Drieu nevěřil ve výhru Hitlera a úplně otočil. Doufal, že Stalin uspěje tam, kde Hitler selhal a zničí prohnitou francouzskou buržoasií. Přestože o Evropě ovládané Stalinem hodně snil, věděl, že pro něho není v novém světě místo. Odmítl všechny možnosti k útěku a 15. března 1945 spáchal sebevraždu.⁶⁵

⁶³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 219

⁶⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 219-220

⁶⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 220

4. Odboj

4.1. Svobodní Francouzi

Po Reynaudově rezignaci se Charles de Gaulle, velký odpůrce příměří, přesouvá do Londýna a začíná budovat zahraniční odboj. 18. června 1940 pronesl svůj první londýnský projev. De Gaulle chtěl v Londýně vytvořit Francouzský národní výbor, nesehnal však významnější francouzské osobnosti, a tak ho Churchill nakonec uznal jako „vůdce všech Spojených Francouzů, ať již se nacházejí kdekoliv, kteří za ním stojí v podpoře spojenecké věci“.⁶⁶ De Gaulle plánoval naverbovat své příznivce především v rozsáhlém Francouzském impériu, jenže to se mu nepovedlo. Na svou stranu si, z těch významnějších, přiklonil pouze Francouzskou rovníkovou Afriku a Kamerun., zbytek impéria zůstal věrný Vichy. Na druhou stranu mu zisk států rovníkové Afriky poskytl základnu mimo Anglii k pozdějším operacím v severní Africe.⁶⁷

Excentrický a chladný generál měl se Spojenci často velmi napjaté vztahy, které se vyznačovaly vzájemnou nedůvěrou. Tato nedůvěra se prohloubila po De Gaullově neúspěšné snaze získat Francouzskou západní Afriku. Náladu si De Gaulle zlepšil během návštěvy získaných území a na konci října oznámil v Brazzavillu vytvoření výboru obrany impéria, který začal řídit francouzské válečné úsilí. Zároveň si tím upevnil svou ne zcela jistou pozici: „*Výbor obrany impéria byl prvním krokem na cestě k tomu, aby De Gaulle získal status hlavy prozatímní vlády.*“⁶⁸

Konflikty se Spojenci a především Brity neustávaly. Po dobytí Sýrie nebylo De Gaullovy umožněno naverbovat vojáky, kteří sloužili Vichy. Generál, který ve 30. letech hlásal nutnost modernizace armády v čele s tanky (proti této strategii se stavěl třeba maršál Pétain), zuřil a na adresu Britů pronesl několik kousavých výroků: „*S Angličany je nutné se držet stolu a oni se podřídí.*“⁶⁹ Hádky neustávaly a v červnu roku 1942 se De Gaulle ptal sovětského velvyslance v Londýně na případný azyl. Churchill se snažil omezovat De Gaullův vliv v jeho hnutí Svobodní Francouzi, a tak byl zřízen Národní výbor, který dodal Svobodné Francii podobu prozatímní vlády.

⁶⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 382

⁶⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 383

⁶⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 383

⁶⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 385

Hnutí se rozrůstalo a začalo do Francie posílat agenty, kteří postupně rozvinuli zpravodajskou síť. Během roku 1941 naráželi De Gaullovi muži na menší odbojové skupiny, které bylo prakticky nemožné ovládat. Velká roztržičnost domácího odboje a nedostatek informací o něm komplikovaly generálovi snahu o velký sjednocený odboj proti Němcům. Starosti mu také přinášely komunistické teroristické útoky, což ho donutilo vydat rozkaz, aby na okupovaném území nikdo nezabíjel Němce. De Gaulle však neměl žádné prostředky, jimiž by toto nařízení prosazoval.⁷⁰

4.2. Domácí odboj

Protiněmecké incidenty prováděli zprvu mladí muži, kteří za to většinou zaplatili životem. Od prvních týdnů okupace však nelze hovořit o odboji, přesnější výraz je „rezistence“. Tyto menší akce (střelba po německých hlídkách, přerážení kabelů či ničení plakátů) však nemohly mít žádný efekt a znamenaly jen zbytečné ztráty na životech. Pozdější odboj sice také začali tvořit jednotlivci, nicméně se již snažili navazovat kontakty a hledat nové a efektivnější metody.⁷¹

Již od podzimu se napříč Francií objevují různé ilegální tiskoviny (např. *Résistance*, *Libre France*, *Liberté*). Jejich autoři jsou různorodí. Někdy je to skupina levicových intelektuálů, jindy zase profesor práv z Lyonské univerzity. Nezahálí ani armádní důstojníci, kteří formují různé tajné vojenské organizace. Většina z nich pracovala pro Pétainův Francouzský stát, do opozice k Vichy se dostali až postupem času. Na území Francie se vytvářely dvě odlišné struktury: síť a hnutí. „*Sítě byly zřizovány se specificky vojenskými cíli – shromažďování informací, sabotáž, organizování únikových tras – a byly napojeny na zpravodajské sítě Spojenců nebo Svobodných Francouzů.*“⁷² Naproti tomu hnutí měly za úkol zvyšovat svou členskou základnu. Zároveň se odbojové organizace rozvíjely rozdílně v okupované zóně na severu a neokupované na jihu. Přes vzájemné kontakty i snahy se do roku 1942 nepovedlo vytvořit žádnou společnou organizaci pro celé území Francie.

4.3. Sjednocení

Vztahy mezi jednotlivými hnutími, především těmi na severu, byly nepřehledné. Vzájemná rivalita a složitost odboje v okupovaném území bránily společnému postupu.

⁷⁰ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 391-392

⁷¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 394

⁷² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 399

Tím, komu se nakonec podařilo vytvořit dlouho očekávanou radu odboje, byl Jean Moulin. „*Jean Moulin zahájil odboj 17. června 1940, kdy si raději podřezal krk, než aby podepsal dokument poskvřňující čest francouzských koloniálních vojáků.*“⁷³ Zkušenosti s ilegální činností získal, když během občanské války ve Španělsku dodával zbraně republikánům. Po vyhlášení Francouzského státu zůstal Moulin ve Francii a začal sbírat informace o protiněmecké činnosti. S de Gaullem se sešel v říjnu 1941 a poskytl mu informace o odboji. Přestože jich nevěděl tolik, kolik předstíral, de Gaullovi se jeho znalosti odboje velmi hodily, protože on sám nevěděl nic. Na tomto setkání také Moulin prezentoval svou představu a strategii na budoucí využití odboje při osvobození. Na generála zapůsobil, a proto byl poslán zpátky do Francie, kde měl přesvědčit odbojová hnutí na jihu, aby uznaly de Gaulla.⁷⁴

Ve Francii musel Moulin absolvovat nespočet jednání, přesvědčování odbojových hnutí nebylo vůbec jednoduché. Po několika osobních sporech s některými vůdci odbojových organizací se přece jen zformovala Národní rada odboje (Conseil national de la Résistance CNR). Na inaugurační schůzi v květnu roku 1943 rada uznala de Gaulla za jedinou hlavu francouzské prozatímní vlády a Moulin nakonec mohl slavit úspěch.⁷⁵ Toto prohlášení pomohlo de Gaullovi, který sváděl tuhý mocenský souboj o velení v severní Africe s Giraudem, kterého velmi podporoval Roosevelt. V listopadu roku 1943 již pak de Gaulle stál v čele Francouzského výboru národního osvobození sám a představy o osvobození Francie nabíraly reálné rozměry, i proto že díky dřívějšímu vylodění Spojenců v severní Africe kontrolovala Svobodná Francie již většinu svých kolonií a všechny pohledy se obrátily na okupovanou Francii.

⁷³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 417

⁷⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 419

⁷⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 443

5. Osvobození

5.1. Den D

„Dne 6. června v půl šesté odpoledne, osm hodin po Eisenhowerovi, promluvil generál de Gaulle v rozhlase k Francouzům. Nařídil jim, aby se řídili příkazy vydávanými „francouzskou vládou“, a aniž by se zmínil o amerických vojskách, prohlásil: „Začala největší bitva..., je to bitva francouzská a je to bitva o Francii... Je to bitva, kterou Francouzi vybojují s nadšením.“ Samozřejmě věděl, že mezi vojenskými jednotkami vylodujícími se v Den D ve Francii žádní francouzští vojáci nejsou.

Pétain odvyšilal téhož dne své vlastní poselství, nahané již o 3 měsíce dříve, a to po složitém jednání s Němci. Vyzýval Francouze, aby nebránili Němcům v jejich obranných přípravách a aby nepodnikali žádné akce, jež by mohly vyvolat německé represálie. Závěrem Pétain trval na francouzské neutralitě. V následném poselství Legii apeloval na Francouze, aby se vyhnuli „bratrovražednému boji“: „Francouzi nesmějí povstat jeden proti druhému, pro budoucnost Francie je jejich krev příliš cenná a nenávist může jen ohrozit jednotu země.“ Když pronášel tato slova, konflikt ve Francii právě vstupoval do svého posledního a nejkrvavějšího dějství.“⁷⁶

Postup Spojenců byl pomalejší, než se čekalo. Bitva o Caen se z plánovaného jednoho dne protáhla na dva měsíce. Nicméně Němci své pozici postupně ztráceli a Spojenci pomalu, ale jistě získali Normandii. Během vylodění v Normandii a následných bojů se připomněl francouzský odboj. Britská BBC vyslala zprávy a odbojáři se dali do akce. Francouzi konali především sabotáže na železnici, které zpomalovaly zásobování německé armády. Celkově se uskutečnilo 960 z 1055 plánovaných sabotáží ale i mnohé další, které předem plánované nebyly. Spojenci na začátku srpna konečně prolomili německou linii a začali postupovat do vnitrozemí, kde již postupovali rychleji. 25. srpna byla za předchozí pomoci odboje osvobozena Paříž.

O deset dní dříve proběhlo vylodění spojeneckých armád také na jihu Francie. Spojenecká vojska postupovala údolím Rhôny rychle a v polovině září se u Langers setkali s jednotkami razícími si cestu z Normandie. V této fázi osvobozování měl vojenský

⁷⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 521

příspěvek mnohem větší význam, než při Dni D. Odboj například pomohl vyčistit cestu ke Grenoble a spojenecká vojska dosáhla Grenoble již 7 dní po vylodění a celé tři měsíce před plánovaným datem.⁷⁷

5.2. Konec Vichy

Když šel 26. srpna po Champs-Élysées triumfální průvod zorganizovaný de Gaullem, představitelé vichistického státu byli na své poslední cestě do exilu. Němci odvezli Pétaina s Lavalem a jejich spolupracovníky na hrad ve městě Sigmaringen, ti však odmítli plnit své povinnosti na protest proti jejich nucenému odvezení. Fakticky tedy žádná vláda neexistovala. Úřad vykonával Fernand de Brinon, oficiální delegát Vichy v okupované zóně, kterému to Pétain po německém nátlaku dovolil. Ve „vládě“ byla hrstka ultrakolaboracionistů, která vykonávala úřad jménem francouzských občanů na německé půdě (tedy válečných zajatců a dělníků).⁷⁸

Pétain, Laval a ti členové vlády, kteří je do Sigmaringenu následovali, již své povinnosti nevykonávali: „(...) bloumali po hradě jako duchové, zatímco Abel Bonnard, dvorní šašek, pronášel nekonečný proud bonmotů a škodolibých historek. Laval pracoval do ranních hodin a připravoval si svou poválečnou obhajovací řeč.“⁷⁹ Spojenecký postup se nezastavoval. Doriot chtěl nahradit de Brinonovu delegaci, byl však zabit při jednom ze spojeneckých náletů. Ně kterým představitelům vichistického režimu se podařilo uprchnout do zahraničí (například Bonnardovi a Lavalovi do Španělska), ale hlava Francouzského státu maršál Pétain chtěl Francouzům složit své účty: „*Ve svém posledním dopise Hitlerovi, psaném 5. dubna 1945, se dotazoval, zda by mohl odjet do Paříže a hájit se tam před Nejvyšším soudem. Odpověď již nepřišla.*“⁸⁰

5.3. Období po Vichy

Ve Francii vládla provizorní vláda, ve které měli zastoupení socialisté, gaulisté a komunisté, kteří snili o komunistickém převratu ve Francii, ale i přes silnou členskou základnu a zastoupení v odbojových skupinách se jim to nakonec nepodařilo. De Gaulle se v červnu roku 1944 stal hlavou státu. V lednu roku 1946 však kvůli výhradám ke vznikající ústavě a neshodami s komunisty rezignoval. V říjnu téhož roku vznikla Čtvrtá Francouzská republika, která však trpěla velkou politickou nestabilitou, podobně jako Třetí

⁷⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 531-532

⁷⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 543

⁷⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 543

⁸⁰ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 544

republika ve 30. letech, a vydržela jen necelých 12 let. Trvající Alžírská válka, ve které Alžířané bojovali za svou nezávislost, spolu s politickou nestabilitou donutila Francouzské politiky k nové ústavě. K moci se dostal opět de Gaulle, byla nachystána nová ústava, která byla schválena referendem. Ústava Páté republiky dávala prezidentovi silnější pozici, než ústava Čtvrté republiky. V prosinci roku 1958 byl prezidentem zvolen de Gaulle, který později zavedl přímou volbu prezidenta. V roce 1960 se Francie stala čtvrtou jadernou mocností. De Gaulle byl znovu zvolen v roce 1965, přežil i studentské nepokoje v roce 1968, jenže už o rok později rezignoval a v roce 1970 zemřel.

6. Vyrovnání s kolaboranty

6.1. *Épuration sauvage*

Pro první období mimosoudních čistek po osvobození se ustálil termín *épuration sauvage* (divoká čistka) probíhala do té doby, než byly v září roku 1944 zřízeny soudy. Divokou čistkou myslíme případy „lidové spravedlnosti“ ihned po osvobození. Během několika měsíčního období bylo za údajné chování za okupace zabito přibližně 1 600 lidí. Nesmíme však zapomenout na dalších přibližně 5 000 obětí, které byli zabiti mezi Dnem D a osvobozením, tento počet zahrnuje také oběti odbojových bojů, kterých v daném období bylo mnohonásobně více, než obětí „lidové spravedlnosti“. A také musíme zmínit asi 2 400 lidí, kteří byli zabiti během období odboje za okupace, mezi nimi jsou ale započítáni i oběti násilných kriminálních činů.⁸¹

Počet obětí divokých čistek možná mohl být nižší, kdyby Němci po vylovení v Normandii nestupňovali své represálie. Jedním z nejznámějších případů je smrt více než 600 civilistů, z toho přibližně třetina mladších 15 let, v Oradour-sur-Glane, Celé město Němci srovnali se zemí kvůli podezření, že tam odboj drží německého důstojníka. Nejenom Němci páchali podobná zvěrstva. Přidávali se k nim i vichističtí milicionáři či členové PPF. Po Dni D se začali srovnávat i starší účty, a tak byl Milicí, která ve Vichy víceméně zastávala funkci Gestapa, například zavražděn bývalý ministr školství z vlády Lidové fronty. Takovéto vraždy vyvolávaly odvety napříč celou Francií, a proto se dostaneme k většímu počtu obětí *épuration sauvage*.⁸²

Čistky tedy probíhaly v nenávislné atmosféře, protože Němci, ale také jejich francouzští posluhovači, vraždili odbojáře, Židy a všechny s nimi spojované (nehledě na pohlaví a věk) dokud ještě „měli čas“. Ostatní se poté za tyto zvěrstva mstili. Výsledkem toho jsou hromadné popravy, ať už za účasti narychlo zřízených soudů nebo bez jejich rozsudků. Jedním z typických příkladů, kde nejdříve krutě řádila Milice a poté následoval výbuch lidové spravedlnosti, je tribunál z Pamiers, který zasedal od 19. do 31. srpna 1944: „*Zdá se, že asi 50 lidí bylo popraveno, což je na tak malou obec značný počet. Před*

⁸¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 553

⁸² JACKSON, Julian. Op. cit. str. 553

popravou museli odsouzenci projít městem za pokřiku urážek ze strany místního obyvatelstva; někteří si museli sami vykopat hrob.“⁸³

Příznačným jevem pro divoké čistky je i stříhání vlasů ženám. Stříhání probíhalo ve dvou vlnách, ta větší proběhla v srpnu a v září 1944, druhou pak následující rok způsobil návrat deportovaných z německých táborů. Tento fenomén stříhání vlasů probíhal napříč celou Francií, na venkově i ve městech. *„Běžně se z toho dělala lidová podívaná: ženy byly vystaveny na odív v ulicích, někdy i nahé, pak byly ostříhány dohola před publikem na narychlo postaveném lešení či na balkoně, na tváře, někdy na oholené hlavy, jim byly neuměle namalovány hákové kříže.*“⁸⁴ Nelze přesně říci, kolik žen bylo potrestáno takovýmto způsobem, ale udává se rozmezí mezi 10 000 - 30 000 případy veřejného zostuzení.⁸⁵ Ne vždy bylo stříhání dohola pouze spontánní. Často ho nařizovali nebo prováděli přímo lokální vůdci odboje. K často i rituálnímu stříhání ženy mnohdy stačilo i to, že žena mluvila s německým strážníkem z okna. Trestům se logicky nemohly vyhnout ženy, které se provdaly za německé vojáky či s Němci měly nějaký citový vztah. Takové ženy pošpinily sebe i své okolí, byly označeny za prostopášnice a musely pravidelně navštěvovat lékařské prohlídky, jako by to byly prostitutky. Podobný osud zažily také Němky, které spaly s Francouzi během francouzské okupace Porýní v roce 1923.⁸⁶

K divokým čistkám patří také jednotlivé incidenty v místních věznicích. V Béziers vtrhla skupinka odbojářů do vězení a zastřelila tři muže podezřelé z kolaborace a o tři dny později pak v nemocnici zabila bývalého příslušníka Milice. *„V Alès, které leží ve stejné oblasti, se před vězením shromáždil několikatisícový dav poté, co trest smrti, vyneseny nad bývalým starostou, byl zmírněn na trest vězení. Když se proslechlo, že trestanec byl z vězení odvezen jinam, dav se těžce rozlít, vytáhl z cel čtyři jiné vězně odsouzené předtím k trestu smrti a zastřelil je na dvoře věznice.*“⁸⁷

Dalším příkladem „očisťování“ společnosti se staly pumové atentáty v Bretani. Ve Finistère místní házeli pumy na obchody, jejichž majitelé, dřívější lichváři, unikli soudům. Pokud policie pátrala po pachatelích, setkala se ve většině případů s hradbou mlčení. Policie často bezmocně přihlížela, jako například v Dinanu, kde skoro pětitisícový dav

⁸³ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 554

⁸⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 555

⁸⁵ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 555

⁸⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 555-556

⁸⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 557

dobyl věznicí a osvobodil pět mladíků obviněných z páchání pumových atentátů. Ne vždy se podobné akce místním úřadům hnusily. Například v departementu Côtes-du-Nord proběhlo během jednoho měsíce 35 atentátů, policejního velitele to však nijak nerozhodilo: „*Situace je klidná (...), pumové atentáty pokračují (...), veřejné bezpečí není ohroženo. Oběťmi útoků jsou obvykle jedinci podezíraní z kolaborace, proti kterým doposud nebyly podniknuty právní kroky.*“⁸⁸

Čistky měly velkou podporu veřejnosti. Někdy je lidé považovali za trest, který není v dosahu soudní moci, jindy zase za nápravu přílišné shovívavosti úřadů. Lidé protestovali proti zmírňování rozsudků a celé komunity braly spravedlnost do svých rukou. Jak plynul čas, tak se veřejné mínění začalo k násilným akcím stavět čím dál více negativně. Jeden z hlavních zlomů nastal v srpnu 1945, kdy náprava starých křivd zašla příliš daleko. V departementu Vosges byly nalezeny dvě vyvražděné rodiny s malými dětmi. I když obě rodiny figurovaly na seznamu podezřelých z kolaborace, veřejné mínění bylo těmito vraždami zděšeno. K podobnému incidentu došlo také v Chambéry, kde místní pohoršilo zavraždění dvou naturalizovaných Italů, kteří byli podezíraní z kolaborace. Jasným důkazem toho, že veřejné mínění již nechtělo podporovat masové násilí, je jeden venkovský incident. Na farmu jedné vdovy vtrhlo pět mužů, ženu ostříhali a jejího synovce zbyli. „*Je zajímavou skutečností, že pachatelé těchto činů považovali za nutné zakrýt si obličej maskami. Nemohli se totiž už spoléhat na spoluúčast místního obyvatelstva.*“⁸⁹

Období *Épuration sauvage* se vyznačuje velkým chaosem. Francií se pohybují spojenecká i německá vojska. Často se stávalo, že lidé z jedné vesnice vítali Spojence, zatímco jejich sousedé ještě žili s německými vojáky. V mnoha regionech panovalo bezvládí. Vichistický režim již de facto neexistuje a de Gaullova prozatímní vláda ještě nekoná, navíc se de Gaulle musel vypořádat s mocichtivými komunisty. Obnovení pořádku se tedy protáhlo, což nahrávalo výše zmiňovaným činům.

Výbuch lidové spravedlnosti byl po letech okupace a na pozadí skryté občanské války nejspíše nevyhnutelný. Přestože komunisté mluvili o 100 000 obětech krvavých čistek, po válce se začala udávat výrazně nižší čísla zabitých. V listopadu 1948 proběhlo pátrání po jednotlivých regionech s výsledkem 5 234 zabitých před osvobozením a 4 439 popravených po něm, z toho 3 114 bez soudního procesu, po osvobození, dohromady tedy

⁸⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 558

⁸⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 559

9 673 obětí očisty v nejširším slova smyslu. V roce 1952 byla čísla novým výzkumem upravena na 8 867 zabitých pro podezření z kolaborace (před i po osvobození). Tento průzkum uvádí také 1 955 obětí vražd a poprav, u kterých nelze určit pohnutky. Robert Aron píše o 30 000 – 40 000 zabitých. Počítá však s velmi nadsazenými čísly.⁹⁰ Po skončení války se chtěl po masovém násilí a exemplárních trestech stále zmenšoval, což dokládají postupně mírnější soudní rozsudky.

6.2. Soudnictví po osvobození

Pro souzení údajných kolaborantů byly zřízeny čtyři druhy soudů. Nejvýše postavený byl *Haute Cour de justice* (Nejvyšší soud), který projednával případy představitelů vichistického režimu. Předsedali mu tři trestní soudci a dvacet čtyři porotců vybraných poradním shromážděním. Druhým typem soudů jsou *cours de justice* (řádné soudy), ty se zabývaly případy kolaborace na nižší. Tvořil je jeden trestní soudce a čtyři porotci, vybraní z občanů. Třetím druhem jsou *chambres civiques* (Občanské senáty), které soudily méně závažné nevlastenecké chování. Specialitou *chambres civiques* byla možnost potrestat zločiny takzvanou *dégradation nationale* (de facto ztrátou občanských práv). Důležité byly i vojenské tribunály, především v prvních dnech po osvobození.⁹¹

Před soudy se projednalo více než 300 000 případů podezření z kolaborace. U 60% z nich se soudy nakonec rozhodly řízení zastavit. Podle dat z roku 1948 bylo projednáno přibližně 163 000 případů.⁹² Jackson uvádí přes 170 000 případů, z nichž v 75% byly vyneseny tresty. Přes 40 000 lidí bylo odsouzeno k vězení nebo pobytu v nápravném zařízení a asi 50 000 ke ztrátě občanských práv.⁹³

Nejvyšší soud vynesl osmnáct trestů smrti, ale vykonány byly jen tři. *Cours de justice* vynesly kolem 7 000 trestů smrti, z toho skoro 4 000 in absentia. De Gaulle ale většinu trestů zmírnil a počet popravených klesl nakonec pod osm set. Vojenské tribunály nařídily dalších necelých osm set poprav.⁹⁴

6.3. Nejvyšší soud

Nejvyšší soud zahájil svou činnost v březnu roku 1945 procesem s admirálem Estévem, který jako tuniský generální rezident pomáhal Němcům. Byl odsouzen na

⁹⁰ BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. Paris: Perrin, 2002

⁹¹ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 552

⁹² BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. str. 535

⁹³ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 552

⁹⁴ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 552

doživotí, což ale veřejnost moc nezajímalo, protože všichni netrpělivě čekali na soud s Pétainem a Lavalem, který sice utekl do Německa, ale Franco ho předal Francii. V červenci tedy začal soud s maršálem Pétainem, který nezůstal ve Švýcarsku a důstojně přišel složit své účty. Hlavní strategii obhajoby vypracoval mladý právník Jacques Isorni, který si získal renomé při procesu s Brasillachem.⁹⁵

Na začátku jednání pronesl Pétain svou připravenou řeč. Ve svém projevu Pétain obhajoval příměří, že napomohlo spojeneckému vítězství, protože Vichy zajistilo svobodné Středomoří a nepustilo Němce do severní Afriky. Hájil se také tím, že když zůstal na území metropolitní Francie, ušetřil lid Francie od většího utrpení. Pétain odmítl svou vinu na perzekuci občanů a nesouhlasil ani s tvrzením, že si díky kolaboraci posílil osobní postavení. V závěru řeči zmínil, že soudit ho může jen historie a ne tento soud, který nereprezentuje francouzský lid a prakticky po celou dobu jednání již nepromluvil.⁹⁶ Obhajobě také nepomohlo náhle zjevení Laval, který neuspěl s žádostí o azyl ve Španělsku. Laval, který převedl dlouho nacvičované představení, bez přestání tvrdil, že všechny jeho kroky maršál plně schválil.⁹⁷

Pétain, který během zbytku procesu pospával a dával najevo svou ignoraci soudu, si vyslechl rozsudek 15. srpna. Hrdina z bitvy u Verdunu byl odsouzen k trestu smrti. Nicméně zároveň s dodatkem, aby mu trest vzhledem k jeho věku byl zmírněn na vězení. De Gaulle tomuto návrhu ochotně vyhověl, neboť původně chtěl maršála soudit v jeho nepřítomnosti.⁹⁸ Pétain byl převezen na ostrov L'Île d'Yeu nedaleko Saint-Nazaire, kde v roce 1951 zemřel ve věku 95 let.

Dalším na řadě byl Joseph Darnand, šéf nechvalně proslulé *Milice française*, který se po osvobození snažil ukrýt v Itálii. Darnand se představil jako čestný voják, který plnil maršálovy příkazy. Přestože si jeho vystoupení získalo ocenění i u nepřátel, byl odsouzen k trestu smrti a v říjnu popraven.⁹⁹

Celá Francie netrpělivě sledovala proces s Pierrem Lavalem. Ten věřil ve své vyjadřovací schopnosti a dlouho připravovanou obhajobu. Nikdy však nedostal příležitost přesvědčit ostatní, že jednal v nejlepším zájmu Francie. Proces byl zahájen 3. října.

⁹⁵ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 560

⁹⁶ BOROVIČKA, Michael. *Kolaboranti: 1939-1945*. str. 253

⁹⁷ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 561

⁹⁸ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 560-561

⁹⁹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 561

Předseda soudu nezvládl udržet klid v soudní síni, samotní porotci ho zahrnovali urážkami. Laval o tři dny později oznámil, že se jednání již nebude účastnit, zřejmě myslel, že kvůli neregulérností vznikne nový proces. Nebylo tomu tak a Laval byl odsouzen k trestu smrti.¹⁰⁰ „*Jeho konec byl stejně špinavý jako jeho proces. Několik hodin předtím, než měl být zastřelen, spolkl kapsli s kyanidem. Sedmnáctkrát mu vypumpovali žaludek a 15. října byl polomrtvý odveden na popraviště.*“¹⁰¹

Po procesu s Lavalem zájem Francouzů opadl. Na příkaz Nejvyššího soudu byla vykonána již jen jedna poprava. V dubnu roku 1947 byl popraven de Brinon, který byl zatčen v Bavorsku.¹⁰² Vyneseno bylo ještě dalších 15 rozsudků k trestu smrti, ale žádný z nich již nebyl vykonán. Některé rozsudky byly vyneseny v nepřítomnosti, například u Raphaëla Aliberta, vichistického ministra, který byl v roce 1959 amnestován.¹⁰³

K dalším odsouzeným patří Yves Bouthilier, vichistický ministr financí, ten byl odsouzen na 3 roky za mřížemi, ale zanedlouho byl amnestován. René Bousquet, generální tajemník vichistické policie, si v roce 1949 vyslechl rozsudek v podobě odebrání občanských práv na 5 let, trest mu byl vzápětí prominut. Hlavní komisař pro židovské otázky, Louis Darquier, nikdy nebyl Španěli vydán, a tak trest smrti nebyl vykonán, stejně jako u Bonnarda, který se také ukryl ve Španělsku. Xavier Vallat, jeden z odpovědných za perzekuci Židů, dostal 10 let vězení.¹⁰⁴

Poslední rozsudek vynesl Nejvyšší soud v červenci 1949, celkem projednal 108 případů¹⁰⁵. Do prosince poté pokračovaly občanské tribunály a v roce 1951 ukončil činnost i poslední soud.

6.4. Chambres civiques

Chambres civiques (občanské soudy) vznikly nařízením z 26. srpna 1944 jako speciální druh *cours de justice*. Zabývaly se jen menšími protinárodními prohřešky a jediným možným projednávaným trestným činem, vytvořený také nařízením z 26. srpna,

¹⁰⁰ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 562

¹⁰¹ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 562

¹⁰² CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. str. 402

¹⁰³ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 402

¹⁰⁴ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 402-404

¹⁰⁵ CURTIS, Michael. Op. cit. str. 393

byla *indignité nationale* (národní potupa, popřípadě národní hanebnost), za kterou se uděloval trest *dégradation nationale* (zbavení občanských práv) na 5 let až doživotí.¹⁰⁶

Indignité nationale se dopustil člověk, který mimo jiné:

- 1) vykonával jakoukoliv vládní funkci ve Francii v období od 16. června 1940 do ustanovení prozatímní vlády.
- 2) zastával vedoucí funkci ve státní, regionální nebo okresní správě.
- 3) zastával funkci v úřadu pro židovské otázky, ať již na státní, regionální nebo okresní úrovni.
- 4) byl členem v kolaborantské organizaci (například v Milici).
- 5) byl stoupencem nebo členem PPF (*parti populaire français*), *parti franciste* nebo revolučního sociálního hnutí od 1. ledna roku 1942.
- 6) se dobrovolně účastnil na organizaci manifestací, které pořádali umělci, politici nebo osoby kolaborující s nepřítelem.
- 7) publikoval články či knihy nebo pořádal konference na podporu nepřítele, rasismu a totalitních myšlenek.¹⁰⁷

Dégradation nationale spočívala, mimo jiné:

- 1) v odebrání prakticky všech občanských práv (právo volit, být volen, právo nosit vyznamenání či práva nosit zbraň.
- 2) ve vyloučení odsouzených ze všech veřejných funkcí a zaměstnání.
- 3) ve ztrátě všech armádních hodností.
- 4) v zákazu pracovat ve finančním a soudním sektoru.
- 5) v zákazu práce v médiích.
- 6) v zákazu účasti v odborových organizacích.¹⁰⁸

Takovýchto rozsudků vynesly občanské tribunály kolem 50 000, z nichž ale většina byla mezi lety 1947-1953 amnestována a většina si tedy svůj trest neodpykala.¹⁰⁹

¹⁰⁶ BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. str. 553.

¹⁰⁷ BOURDREL, Philippe. Op. cit. str. 552-553

¹⁰⁸ BOURDREL, Philippe. Op. cit. str. 554-555

¹⁰⁹ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. str. 393

6.5. Procesy s intelektuály

Asi nejhůře ze všech podezřelých a odsouzených z kolaborace dopadli spisovatelé. Jejich případy řešily *cours de justice*. Přestože byly soudy zavaleny prací, spisovatelé a novináři se odsuzovali snadno, protože usvědčili sami sebe svým psaním.

Prvním odsouzeným byl Georges Suarez, který řídil proněmecké noviny *Aujord'hui*. Suarezův proces netrval dlouho a jeho poprava se uskutečnila 9. listopadu 1944.¹¹⁰ Ihned po něm začalo soudní líčení s Henrim Béraudem, který přispíval do listu *Gringoire*. Přestože byl Béraud přesvědčený antisemita a nenáviděl Anglii, nikdy nenapsal článek podporující Němce. Navzdory tomu byl také odsouzen k trestu smrti. Tomu už ale nechtěl přihlížet François Mauriac, katolický spisovatel podporující hnutí *La Résistance*, a na soudní rozhodnutí reagoval článkem, ve kterém kritizoval křivdy v soudním procesu. Dále se také zastával Bérauda, že chyboval ve výběru orientace, a že kvůli takovému prohřešku nikdy nebyl popraven každý. De Gaulle nakonec Mauriacovo volání vyslyšel a zmírnil Béraudův trest na 20 let nucených prací.¹¹¹

Proces s Robertem Brasillachem přitáhnul obrovskou pozornost veřejnosti a vyvolal v intelektuálních kruzích velkou debatu. Začal 19. ledna 1945. Brasillach, který do roku 1943 působil jako redaktor *Je suis partout* a přispíval také do kolaborantských novin *Révolution nationale* či *La Gerbe*, byl souzen jednak kvůli svým textům, ale také kvůli svým kontaktům s Německým institutem a účasti na konferenci ve Výmaru. Během procesu se četli Brasillachovo protikomunistické, antisemitské a protianglické texty. Brasillacha zastupoval mladý advokát Isorni, který si na případu udělal velké jméno a později obhajoval i maršála Pétaina.¹¹²

Isorni tvrdil, že Brasillachova kolaborace má „nepopíratelně politický charakter.“¹¹³ Odkazoval na Pétainův radiový proslov z 30. října roku 1940, který vyzýval ke kolaboraci s Němci. Řekl, že jeho proslov měl „evidentně rozkazovací charakter.“¹¹⁴ Dále poukazoval na fakt, že to bylo právě Národní shromáždění, které svěřilo veškerou moc Pétainovi a tudíž Brasillach „nedělal nic jiného, než že následoval vyžadovanou politiku hlavy státu, a že nebyl ničím jiným, než pouhým vykonavatelem doporučení

¹¹⁰ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 559

¹¹¹ ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels*. Bruxelles: Edition complexes, 1985. str. 44-45

¹¹² ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 47-48

¹¹³ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 48

¹¹⁴ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 48

legální vlády.“¹¹⁵ Obhajobu tedy postavil na logice, že není možné soudit občana, který jen dodržuje nařízení vlády. S tímto stylem obhajoby velmi zaujal, ale nakonec úspěšný nebyl. A to i přesto, že se do procesu opět vložil Mauriac, který tentokrát dokonce sehnal petici s podpisem více než 50 intelektuálů tehdejší doby. Petici podepsali například Albert Camus, Paul Valéry či Jean Paulhan. Navzdory faktu, že Mauriac donesl petici de Gaullovi osobně, se generál tentokrát rozhodl trest ponechat, a tak byl 6. února 1945 Robert Brasillach zastřelen.¹¹⁶

Mezi další odsouzené patří Paul Ferdonnet. Proces se „zrádcem ze Stuttgartu“ (Ferdonnat byl poprvé odsouzen v roce 1940 vojenským tribunálem) začal 11. července. Autor knih *La Crise tchèque* (1938) a *La Guerre juive* (1939) se stal agentem německé propagandy a přestože nejspíš opravdu nepropůjčil svůj hlas stanici *Radio-Stuttgart*, byl také popraven.¹¹⁷

Dalším jméno mezi popravenými je Jean Hérol-Paquis. Proněmecký hlasatel stanice *Radio-Paris*, který se o osud Německa ve válce nebál: „*Anglie bude zničena, stejně jako Kartágo.*“¹¹⁸

Při procesech s intelektuály se společností šířily pocity křivdy a naštvaní. Někteří nekolaborující intelektuálové se trestů smrti zastávali, většina je ale odsuzovala. Mezi prvními byl Mauriac, který postupně přesvědčil i Camuse. Ten nejdříve tvrdil, že očistu je třeba provádět bez nenávistných pocitů, ale zároveň musí spravedlnost převážit nad dobrotou.¹¹⁹ Již v srpnu ale Camus shledával čistky nechutným a uznal, že Mauriac měl pravdu.¹²⁰

Na nerovnost a nespravedlnost soudů poukazuje tendence stále mírnějších trestů. Tento fakt je ale naprosto logický. Počáteční vášně, touha po pomstě a krvi postupně opadly a soudy nebyly pod tlakem veřejnosti a mohly tedy vynášet mnohem mírnější rozsudky. Tuto skutečnost glosoval Jouhandeau: „*Bude-li se Drieu ještě dva roky skrývat někde ve sklepě, stane se z něj nakonec ministr.*“¹²¹ Drieu však již byl po smrti, spáchal 15.

¹¹⁵ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 48-49

¹¹⁶ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 54-61

¹¹⁷ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 67 a 90

¹¹⁸ ASSOULINE, Pierre. Op. cit. str. 72

¹¹⁹ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 560

¹²⁰ ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels*. str. 70

¹²¹ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 560

března 1945 sebevraždu.¹²² Konkrétně v případě spisovatelů nalezneme ještě jednu zajímavou nerovnost. Spisovatelé byli potrestáni tvrdě, zatímco nakladatelé vyvázli většinou bez trestu. Částečně tomu napomáhá skutečnost, že většina z nich měla na svou obhajobu připravené spisovatele, kteří figurovali v odboji. Například Gallimard, vydavatel NRF, si naklonil Camuse, Éluarda a Sartra. Navíc dokázal obratně hovořit. Tvrdil, že vydáváním NRF i během okupace ochránil své vydavatelství před Němci. Tato úvaha ho nakonec zachránila od pookupačních represálií.¹²³ Takové štěstí neměl Denoël, který byl v prosinci roku 1945 za nevyjasněných okolností zavražděn.¹²⁴

Velkým kritikem silné represe vůči spisovatelům byl i Jean Paulham. Který přišel s konstatováním, že z čistek dopadli vůbec nejlépe průmyslníci: „*Na spisovatele dolehla očista tvrdě. Inženýři, podnikatelé a stavitelé, kteří budovali Atlantický val, si mezi námi pokojně žijí. Stavějí nové valy. Stavějí zdi věznic, do nichž zavřeme ty novináře, kteří omylem napsali, že Atlantický val byl dobře postaven.*“¹²⁵ Na Paulhamovu kritiku rozdílného zacházení se spisovatel a s průmyslníky reagoval Vercors: „*Srovnávat průmyslníka se spisovatelem je jako srovnávat Kaina s ďáblem. Kainův zločin končí Ábelem. Ďáblův zločin nemá hranic.*“¹²⁶ I Sartre: „*Měli bychom být šťastni, že naše profese nese s sebou i nějaká nebezpečství.*“¹²⁷

Faktem zůstává, že tyto procesy, toto období a následné, mnohdy nevyřešené dizkuze, vyvolaly reflexe spisovatelů nad mírou zodpovědnosti za dosah a dopad jejich slov. Spisovatelé se zamýšleli nad chováním podlosti a nízkosti. Otázky zodpovědnosti a viny byly dlouho analyzovány a rozpitvávány, aby si z toho ostatní vzali lekci s plným vědomím toho, že další podobná situace by se mohla odehrávat znovu.¹²⁸

6.6. Čistky ve státní správě

Očista se odehrála i mimo soudní síně. Ve veřejné správě byly zřízeny speciální výbory, které soudily a trestaly kolaboranty. Podle čísel ministerstva spravedlnosti bylo do roku 1950 potrestáno přes 11 000 státních úředníků. V tomto čísle však nejsou obsaženy

¹²² ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels*. str. 167

¹²³ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 564

¹²⁴ ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels*. str. 77

¹²⁵ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 563

¹²⁶ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 563

¹²⁷ JACKSON, Julian. Op. cit. str. 565

¹²⁸ ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels*. str. 150

úředníci, kteří byli souzeni v *chambres civiques*.¹²⁹ Těžce potrestáni byli představitelé ministerstva vnitra a informací a spojů. Z ministerstva informací byly propuštěny takřka tři čtvrtiny zaměstnanců a z 231 vysoce postavených úředníků ministerstva vnitra jich bylo propuštěno 72.¹³⁰ Velkou čistku zažila také policie. Pařížská prefektura projednala necelé čtyři tisíce případů. Necelé dva tisíce zaměstnanců bylo nějakým způsobem potrestáno. Propuštěna z nich byla necelá polovina. 400 případů se předalo soudům, které vynesly necelých 200 rozsudků (mezi nimi 20 trestů smrti).¹³¹ V jiné oblasti bylo hnáno před komisi 2 760 zaměstnanců policejní prefektury. Padlo 1 732 sankcí, z nichž 631 znamenalo propuštění bez jakýkoliv náhrad.¹³²

¹²⁹ BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. str.558

¹³⁰ CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy*. str. 394

¹³¹ JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. str. 562

¹³² BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. str. 558

8. Závěr

Práce se zaměřila na studium složitosti společenské a politické situace ve třicátých letech minulého století. Na základě bližšího studia dění ve Francii byly popsány nejdůležitější události, které vedly ke vzniku silně kolaborantského Francouzského státu. Vichistický režim, utvořený Pierrem Lavalem a Philippem Pétainem, aktivně spolupracoval s Němci a je podepsán pod deportaci desítky tisíc Židů. Práce podrobněji sledovala vládu a způsob kolaborace vrchních představitelů Francouzského státu a také okrajově nahlédla na jejich vzájemné vztahy.

Evropou se ve třicátých letech šířily fašistické myšlenky, které se nevyhnuly francouzské spisovatelské a novinářské sféře. Práce uvádí konkrétní jména spisovatelů, kteří k fašismu vzhlíželi a stali se jeho podporovateli. Tento fakt je podložen citacemi z jejich děl.

Práce se věnuje i odbojové činnosti, která se formovala na pozadí vichistické vlády ve Francii. Organiace odboje a jeho materiální podpora byla zajišťována i odbojem zahraničním. Přes těžkosti se de Gaullovi a jeho spolupracovníkům podařilo roztržiti odbojová hnutí více méně sjednotit a odboj byl během osvobození vítanou a účinnou pomocí Spojencům, především díky své partyzánské činnosti.

Již během období, kdy byla Francie osvobozována, začaly probíhat čistky ve společnosti. První vlně čistek vládlo většinou prosté obyvatelstvo s přispěním odboje. Lidé si vylévají svůj hněv na každém, kdo byl, byť jen minimálně, spojován s Němci. K divokým čistkám neodmyslitelně patří popravy bez soudů. Z několika prostudovaných materiálů vyplývá, že počet popravených do úplného osvobození Francie bez soudního líčení přesáhl 3 000. Celkový účet za vichistický režim a čistky po něm činí přibližně 10 000 popravených. Speciální kapitolou jsou procesy s intelektuály. Ti byli souzeni rychle a tvrdě. Popraven byl například Robert Brasillach či Paul Fardonnet. Procesy s intelektuály poukázaly na několik zajímavých faktů a rozpoutaly několik debat.

Hlavním tématem práce bylo sledovat období čistek a soudních procesů. Důkladným nastudováním okolností problematiky se našlo několik obecných tendencí. Prvním z nich je, že souzení intelektuálů vyvolalo širší debaty o zodpovědnosti intelektuála. Je ale pravdou, že v porovnání s průmyslníky, kteří z čistek vyvázli nejlépe,

jsou tresty pro spisovatele trochu nepřiměřené. Další pocit křivdy měli rolníci a dělníci. Ti cítili, že ze všech sociálních skupin dopadli tresty nejtvrději právě na ně, na rozdíl od podnikatelů, řemeslníků a obchodníků. Přihlédnutím ke statistickým údajům jim v některých oblastech musíme dát za pravdu. Francouzi tyto rozsudky brali s nelibostí, neboť takovéto nerovnoměrní tresty ukazují na nerovnoměrné postavení lidí ve společnosti. Po nespravedlivých rozsudcích dochází mezi chudým obyvatelstvem k pocitu bezbrannosti s vidinou toho, že velké ryby zůstaly bez větších trestů.

Druhou pozorovanou tendencí je postupný nezájem o soudy s kolaboranty. Když v roce 1945 byl souzen Pierre Laval, soud ani nemohl řádně proběhnout, kvůli neukázněnosti publika i poroty. Ale o 2 roky později, kdy Nejvyšší soud poslal na smrt de Brinona, sledovalo rozsudek jen pár jedinců. Tento nezájem způsobilo několik faktorů. První příčinou je již zmiňovaný pocit nespravedlnosti a nerovnosti soudů. Druhým důvodem je pak velká nelibost části Francouzů z krvavých zločinů, zběsilých čistek a z neustálého posílání lidí na smrt. Za další příčinu můžeme označit časový odstup. Velké vášně postupem času opadly. Francouzi museli obnovovat svou zemi na úrovni hospodářské a politické a řešit každodenní problémy. Euforii z osvobození rychle vystřídaly obavy, protože v letech 1945-1946 byl přidělový systém dokonce přísnější než za okupace. Zároveň byli uspokojeni tím, že alespoň ten „největší“ zrádce byl popraven a proto další soudy neměly tak velkou pozornost. S odstupem času a menší pozorností věnovanou soudům souvisí i stále mírnější rozsudky za srovnatelná provinění.

Práce se věnovala temné kapitole francouzských dějin, na kterou je nahlíženo z mnoha odlišných pohledů a vyvolává dodnes spousty otázek, debat a emocí na které se velmi těžko hledají odpovědi, protože napříč lidskou historií neexistuje mnoho podobných období.

9. Résumé

Le sujet de l'épuration à la Libération en France apporte souvent beaucoup d'émotions parce que la collaboration est accompagnée des crimes odieux et des pertes inutiles. Le début de ce travail de licence décrit les événements politiques de la Troisième République. Les Français ont bien profités de Belle époque. Ils sont du côté de gagnants après la Première Guerre mondiale. Mais la Grande Dépression crée des conditions pour des mouvements révolutionnaires et extrémistes. L'Europe est entourée par les idées fasciste et bolcheviques. De plus, nous observons les tendances antisémites dans la société française depuis longtemps, par exemple l'affaire Dreyfus. Quand nous ajoutons la crise politique et la Grande Dépression aux pensées fascistes et bolcheviques, nous verrons la complexité de la dernière période de la Troisième République.

Dans les années 30, nous ne trouvons pas un seul Premier ministre qui a gouverné au moins un an. Hitler est en train de constituer un fort État militaire tandis que l'armée française ne modernise pas ses forces et ses équipements. C'est l'un des causes de la grave défaite de la France. L'armistice est signé par le maréchal Pétain qui formerait l'État français, un régime collaborationniste siégeant à Vichy. La France est divisée en deux zones. La plus grande est occupée par les Allemands. Elle compte le côté atlantique entier et le nord de la France. La seconde zone se trouve au sud et elle est dirigée par le régime de Vichy.

Le gouvernement de Vichy caractérise une grande collaboration avec les Allemands. Il est inscrit sous la déportation des Juifs en Allemagne. Il a construit des avions de combat pour les nazis et il leur a donné beaucoup de produits, de matériel et de minéraux. Plus de quatre ans, il y avait un état situé dans la ville thermale. Les deux noms Après la libération de la France la population furieuse s'est mis à régler les additions avec ceux qui ont collaborés avec les Allemands pendant l'occupation.

Dans ce moment-là, l'épuration sauvage a commencé. Nous parlons de la première période de purges extra-judiciaires après la libération qui ont courues jusqu'à ce septembre 1944 où Charles de Gaulle a mis en place les tribunaux. Le bilan de l'épuration sauvage compte autour de 1 600 personnes exécutées. La collaboration féminine est souvent sanctionnée par la tonte des cheveux. Nous estimons le nombre de tontes entre 10 000-30 000.

Charles de Gaulle qui a déclaré un gouvernement provisoire après la Libération, installe en France 4 types de cours en septembre 1944: Haute Cour de justice, Cours de justice, Chambres civiques et Tribunal militaire. Haute Cour de justice jugait le plus hauts représentants de la collaboration. Il s'occupait de 108 affaires au total. Ses verdicts les plus rigoureux sont: 18 peines de mort, dont 3 exécutées (Pierre Laval, Fernand de Brinon, Joseph Darnard). Pierre Laval est le principal maître d'œuvre de la politique de collaboration. Il représente le régime de Vichy et ses crimes. Fernand de Brinon, délégué général du gouvernement français dans les territoires occupés, est exécuté en 1947 et Joseph Darnard, une figure majeure de la collaboration française et le chef opérationnel de la Milice française, est fusillé en 1945. Pétain est condamné à mort, mais Sa peine est commuée en emprisonnement à perpétuité par le général de Gaulle à cause de l'âge de « vainqueur de la bataille de Verdun ».

La fin de ce travail de licence signale l'épuration des intellectuels. Les écrivains étaient les premiers jugés à cause de preuves indéniables. Parmi les écrivains exécutés appartiennent par exemple Robert Brasillach, rédacteur en chef du journal collaborationniste et antisémite *Je suis partout*, Georges Suarez, éditeur du journal sous contrôle allemand *Aujourd'hui*, Paul Ferdonnet, un journaliste et militant d'extrême droite français et un agent de propagande du Troisième Reich.

Ce travail de licence découvre plusieurs tendances générales. La première suit un sentiment de tort parmi les plus pauvres Français. Ils étaient punis gravement, au contraire des entrepreneurs qui échappaient plus fréquemment à la peine. La Deuxième observe un désintérêt public progressif pour les tribunaux avec des collaborateurs. Ce manque d'intérêt est causé par plusieurs facteurs: le sentiment déjà mentionné des tribunaux de l'injustice et de l'inégalité, le dégoût créé par des crimes odieux et par l'épuration sauvage.

10. Seznam použitých informačních zdrojů

Použitá literatura

JACKSON, Julian. *Pád Francie: nacistická invaze 1940*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-238-1. Přeložil Jaroslav HRBEK.

JACKSON, Julian. *Francie v temných letech 1940-1944*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-912-2. Přeložil Jaroslav HRBEK.

CURTIS, Michael. *Verdikt nad Vichy: moc a předsudek ve vichistickém režimu Francie*. Praha: BB art, 2004. ISBN 80-7341-183-0. Přeložil Zdeněk HRON.

CHATEAU, Ladislava. *Vlak do Výmaru: volnost, rovnost a bratrství s Goebbelsem*. Brno: Host, 2013. ISBN 978-80-7294-844-4.

BOROVÍČKA, Michael. *Kolaboranti: 1939-1945*. Praha: Paseka, 2007. ISBN 978-80-7185-846-1.

JELÍNEK, Hanuš a Jaroslav FRYČER, VÁLEK, Vlastimil, Karel PALAS a Vladimír STUPKA, ed. *Básnické překlady*. Praha: Odeon, 1983. Český překlad (Odeon).

DRIEU la Rochelle, Pierre. *Mesure de la France*. Paris: Bernard Grasset. 1923. Dostupné online z: <https://archive.org/details/measuredelafrance00drie>

BOURDREL, Philippe. *L'épuration sauvage, 1944-1945*. Paris: Perrin, c2002. ISBN 2-262-01750-6.

ASSOULINE, Pierre. *L'épuration des intellectuels, 1944-1945*. Bruxelles: Editions Complexe, c1985. ISBN 2870271670.